

Фінансується
Європейським Союзом

Zentrum
Liberale
Moderne

Європейське майбутнє України: довкілля, енергетика та повоєнна відбудова очима громадян

Аналітична записка
Листопад 2024

Ця аналітична записка містить аналіз результатів опитування громадської думки щодо повоєнного зеленого відновлення України, ставлення до питань довкілля та енергетики в час війни, та вступу до ЄС. Документ визначає основні тенденції у ставленні українців до питань довкілля, енергетики, вступу в ЄС під час війни, а також бачення майбутнього України. А також містить окремі порівняння із даними всеукраїнського соціологічного дослідження попередніх років.

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу у межах проєкту «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу». Проєкт реалізується консорціумом громадських організацій: «ДІКСІ ГРУП» (координатор), Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», Асоціація «Енергоефективні міста України», «Українська академія лідерства», «Жіночий енергетичний клуб України», «ДЗИГА», «ПЛАТО».

Зміст публікації є виключною відповідальністю ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» і ГО «ДІКСІ ГРУП», та не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Проведення соціологічного дослідження стало можливим завдяки співфінансуванню Центра ліберальної сучасності (Zentrum Liberale Moderne) у межах проєкту «Україна в Європі – німецько-український парламентський діалог, посилення компетенції по Україні в Німеччині та просування європейської інтеграції України».

Авторські права на цей аналітичний документ належать ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» і ГО «ДІКСІ ГРУП». Будь-яке використання, окрім загальноприйнятих наукових норм цитування, інформації, що відображає зміст цього аналітичного документу, без письмової згоди забороняється. Цитувати як: «Європейське майбутнє України: довкілля, енергетика та повоєнна відбудова очима громадян. Аналітична записка. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», DiXi Group (2024).»

© ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2024

© ГО «ДІКСІ ГРУП», 2024

Фінансується
Європейським Союзом

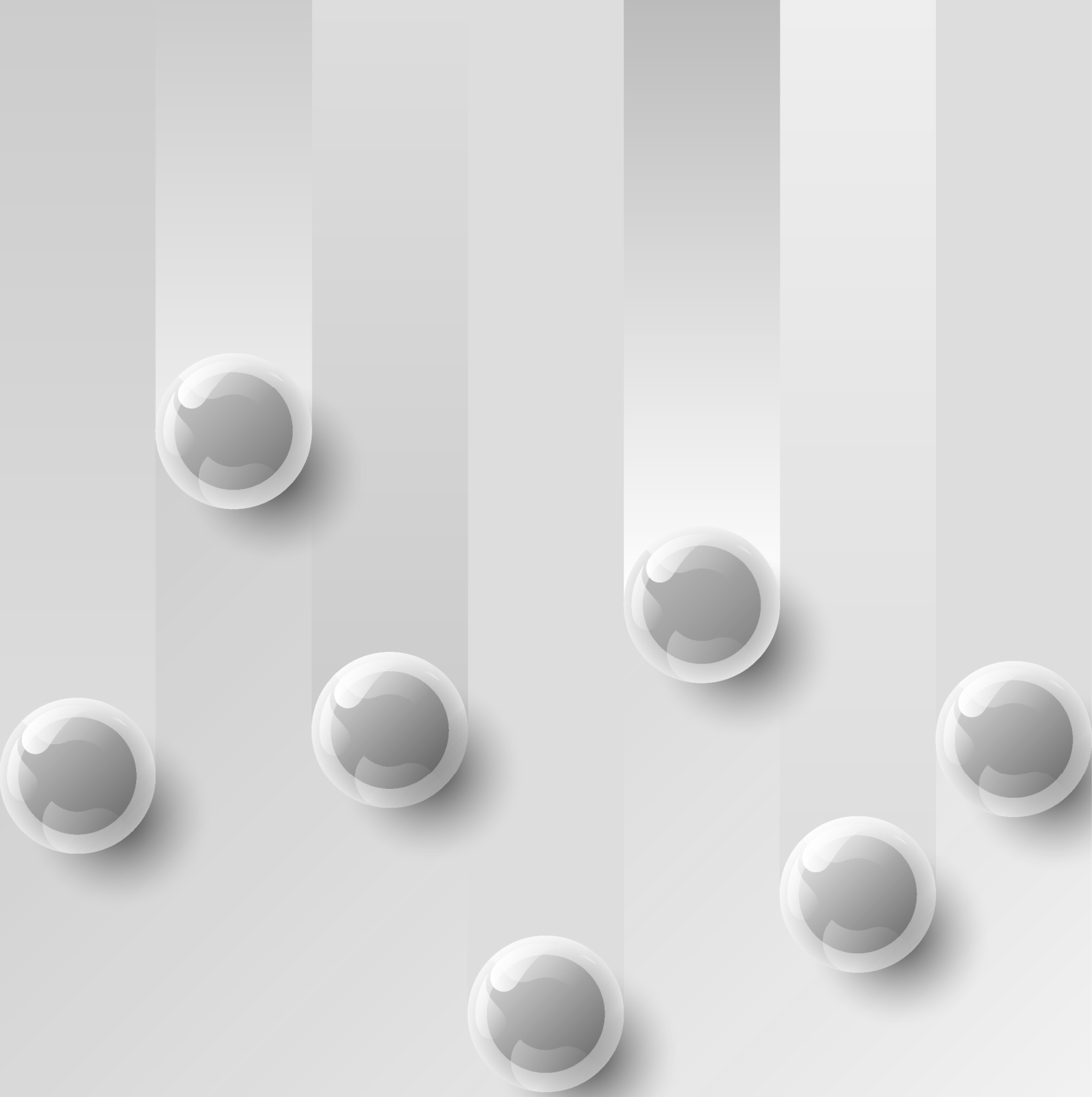
Zentrum
Liberale
Moderne

Зміст

Резюме	4
Основні висновки	5
Рекомендації	7
Вступ	8
Розділ I. Екологічні проблеми під час війни, звички та ставлення до довкілля	10
1.1 Основні екологічні цінності та практики мешканців України	11
1.2 Оцінка респондентами головних екологічних проблем та їх вирішення	14
1.3 Джерела інформації	18
1.4 Вплив війни на стан довкілля	20
Розділ II. Ситуація в енергосекторі та готовність до зими	22
Розділ III. Повоєнне відновлення та євроінтеграція	31
3.1 Принципи та пріоритети повоєнного відновлення на думку українців	32
3.2 Обізнаність українців про стан та вигоди євроінтеграції	39

Резюме

За результатами всеукраїнського соціологічного дослідження, проведеного у вересні 2024 року, ми пропонуємо основні висновки та наші рекомендації щодо врахування думки мешканців України у процесах, пов'язаних із екологічними та кліматичними реформами, енергетичною політикою, повоєнною відбудовою та вступом до ЄС.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

Довкілля та зміна клімату

Попри війну, для практично всіх українців охорона довкілля залишається важливою (95,9% респондентів). Більшість мешканців України мають стійке переконання, що вони можуть особисто захищати довкілля (74,6%).

Українці також демонструють готовність брати участь в конкретних екологічних ініціативах: висаджування дерев, допомога тваринам, поширення екологічної інформації та прибирання сміття у зелених зонах. Серед поточних екологічних практик найпоширенішими серед українців є зменшення споживання енергії та сортування сміття (63,0% та 52,2% відповідно).

Серед найважливіших екологічних проблем українці називають забруднення вод та повітря (68,4% та 59,0% відповідно). 89,6% респондентів вважають, що екологічна ситуація в Україні погіршилась під час війни. Найбільшою екологічною проблемою, що пов'язана зі збройною

агресією росії проти України, залишається замінування територій.

Зміну клімату вважають великою проблемою 74,2% українців, а 92,1% вважають, що особисто зіштовхувались з її наслідками. Найбільше страждають від наслідків зміни клімату особи старшого та похилого віку, а також жінки.

У 2024 році 92,4% опитаних вважають, що екологічні проблеми мають прямий щоденний вплив на їх життя (у 2023 році таких було 87,4%).

94,5% респондентів підтримують твердження, що «великі забруднювачі мають нести основну відповідальність за виправлення шкоди, яку вони завдають довкіллю».

Основними джерелами екологічної інформації є соціальні мережі (55,4%), Інтернет-медіа (54,1%) та канали у Telegram і Viber (44,2%).

Енергетика

Аналіз соціологічних досліджень у динаміці 2022 та 2024 років дозволяє виявити деякі зміни в пріоритетах українців. Попри зростаючий інтерес до доступності цін на газ, електроенергію та тепло для населення, частка тих респондентів, хто підтримує дії задля енергетичної незалежності значно знизилася. У 2022 році тема енергетичної незалежності приваблювала увагу понад половини опитаних (54%), тоді як у 2024 році цей показник зменшився до 38,3%. Водночас питання доступності цін на енергоносії залишається стабільно важливим для більшості громадян (57,4% у 2024 році проти 54% у 2022 році).

Для забезпечення стабільного енергопостачання більшість українців вважають пріоритетними роботи зі швидкого відновлення (47,5%) та посилення захисту об'єктів від атак (43,5%), надаючи меншої ваги розвитку відновлюваних джерел чи будівництву нових електростанцій.

57,7% респондентів вважають пошкодження інфраструктури внаслідок цілеспрямованих атак РФ основною причиною відключень електроенергії. Водночас, 15,4% українців пов'язують дефіцит з експортом електроенергії за кордон, ще 18,7% вірять у навмисне створення дефіциту для підвищення цін, що вказує на значний вплив російської дезінформації та недостатність зусиль із правдивої комунікації.

Для зменшення наслідків відключень українці називають першочерговим ремонтні роботи на об'єктах критичної інфраструктури (41,4%) і забезпечення їх резервного живлення (40,9%), а також пряму підтримку на встановлення (38,9%); чіткі графіки відключень необхідні для 30,1% респондентів, а рекомендації з енергоефективності — для 24,4%.

Лише 5,6% українців беруть участь у державних програмах енергоефективності, що свідчить як про недостатню поінформованість, так і про

низький рівень охоплення таких програм. Найбільш обізнані про ці програми мешканці Заходу та Центру України, а також респонденти з вищими доходами.

До зимового періоду українці готуються через відносно доступні рішення – купівлю ліхтариків (73,3%), павербанків (67,3%), свічок і газових ламп (55,5%); близько 30% утеплють житло, зробили запаси води та теплих речей, а 18-20% придбали генератори, обігрівачі або інші автономні опалювальні прилади.

Повоєнна відбудова

Боротьба з корупцією залишається основним пріоритетом повоєнного відновлення для українців: 50,6% надають цьому найбільшу вагу (у порівнянні з початком року цей показник значно знизився із 68,9% до 50,6%). За останній рік із 31,4% до 40,5% зросла важливість **врахування думки громад та людей у процесах відбудови**.

Відбудова міст і житла, на думку респондентів, має здійснюватися на **засадах безпеки, енергоефективності та екологічності**. Швидкість відбудови та її вартість є менш важливими для мешканців України.

Мешканці України не підтримують **відбудову підприємств до попереднього стану**. Натомість, більшість вважає, що слід збудувати нові, але сучасні, модернізовані та екологічні підприємства (60,7%).

Повоєнний розвиток енергетичного сектору українці бачать як поєднання двох напрямків: збільшення власного видобутку газу, вугілля та нафти (62,7%) та розвиток альтернативних джерел енергії (61,8%). Розвиток атомної енергетики та заходи з енергоефективності не мають значної підтримки серед респондентів (32,7% та 36,2% відповідно).

Відновлення природи (лісів, заповідників) є важливим напрямком повоєнної відбудови для всіх мешканців України (97,6%).

В цілому, респонденти найбільше **підтримують обережний підхід до відбудови Каховської ГЕС**: рішення щодо відбудови слід прийняти лише після проведення комплексної оцінки потреб регіону, включно з водопостачанням (40,8%).

Європейська інтеграція

У порівнянні з 2022 роком знизилась поінформованість мешканців України про **Європейський зелений курс**: третина українців вагається з відповіддю. Найбільше поінформована молодь віком 18-29 років та забезпечені громадяни: 27,6% та 27,4% відповідно.

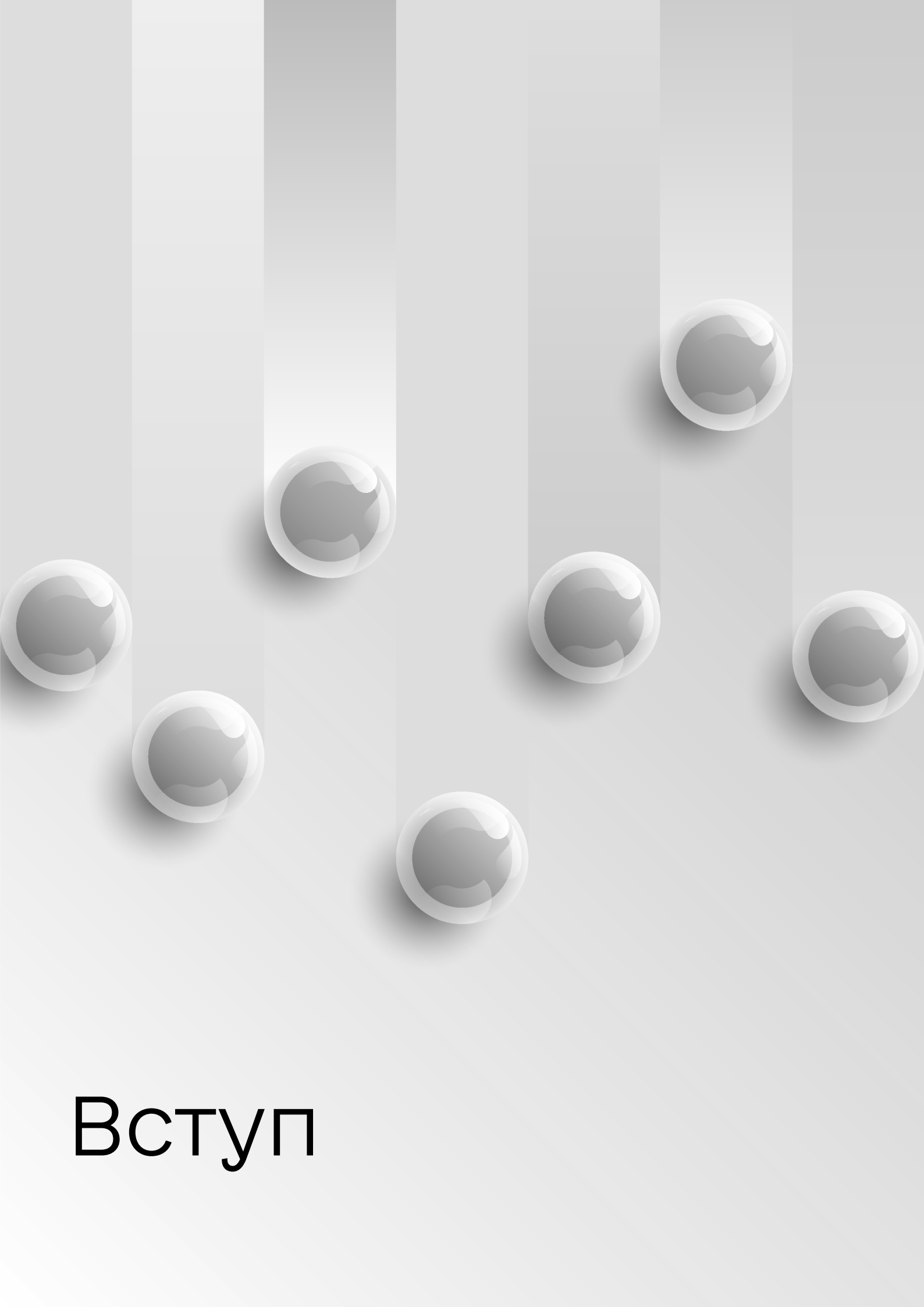
За останній рік знизилась поінформованість громадян з питань **вступу до ЄС**. Найбільше бракує інформації про вплив на них **реформ та вигоди**, які вони отримають від вступу (66,5% та 62,0% відповідно не мають достатньої інформації). Лише 43,8% ствердно відповіли, що отримують достатньо інформації щодо **процесу вступу до ЄС** загалом.

На думку опитаних, **основною вигодою від вступу до ЄС** для України буде **зменшення корупції та підвищення прозорості влади** (52,5%). Але спостерігаються значні регіональні відмінності. 22,8% мешканців Півдня України вважають, що жодних вигод від вступу до ЄС держава не отримає.

Майже половина мешканців України **готова нести витрати**, пов'язані із посиленням екологічних вимог внаслідок вступу до ЄС (46%). Проте переважна їх частка (29,4%) готові на це лише після завершення війни.

Рекомендації

- **Ключова рекомендація** – значно посилити інформування громадян про виклики, з якими Україна зіштовхується щодня, та кроки для їх подолання. Це стосується інформування про поточну ситуацію в енергетиці, вступ до ЄС та повоєнну відбудову. Необхідні значні додаткові зусилля для посилення поінформованості про вступ до ЄС людей, які не мають вищої освіти та з низькими доходами. Це завдання для Уряду в цілому та кожного відомства зокрема.
- З огляду на зростання зацікавленості громадян у процесах відбудови, варто розробити і втілювати проактивні підходи до виявлення думки громадян та їх залучення до планування відбудови: від планів до конкретних проєктів відновлення.
- Необхідно здійснювати постійний моніторинг та бути готовим протидіяти шкідливим інформаційним кампаніям: низька поінформованість громадян про вступ до ЄС, енергетичні чи екологічні проблеми робить їх вразливими до дезінформації та маніпуляцій з боку росії та опонентів вступу до ЄС. Необхідно розширити кампанії, що інформують про причини відключень, зокрема серед населення старшого віку, для протидії дезінформації.
- Стимулювати участь у програмах енергоефективності та популяризувати їх через соціальні та регіональні медіа. Необхідно також активніше шукати додаткові фінансові ресурси для масштабування та розширення охоплення таких програм - як для існуючих груп реципієнтів, так і для нових.
- Зробити графіки відключень електроенергії більш прозорими, забезпечити доступ до цієї інформації у зручний та своєчасний спосіб, особливо для осіб старшого віку.
- Забезпечити при розробці Дорожньої карти поступової лібералізації ринках газу та електроенергії, що передбачена Планом України в рамках Ukraine Facility, належне публічне обговорення кроків для забезпечення належного захисту вразливих споживачів і більшої таргетованості нової системи субсидій.
- Потрібно активно пояснювати кожну реформу, яка веде нас до повноправного членства в ЄС, поєднуючи це з секторальними діями технічного рівня. Серед населення варто популяризувати вигоди вступу до ЄС для повсякденного життя українців.

Вступ

Повоєнне відновлення і відбудова України та підготовка до вступу до ЄС – два процеси, які в синергії визначатимуть розвиток країни в майбутньому.

Україна має амбітні плани повоєнного відновлення та трансформації в напрямку декарбонізації та побудови кліматично-нейтральної економіки. Це тісно перегукується зі стратегічними пріоритетами Європейського Союзу, частиною якого ми прагнемо бути. Поточна стратегія ЄС – Європейський зелений курс, основною метою якого є досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Це, по-суті, означає трансформацію країн ЄС у нову модель розвитку: виробництва, споживання, суспільних установок та практик.

Жодна глибинна трансформація соціально-економічного розвитку неможлива без залучення та підтримки громадян. Розуміння їх ставлення до ключових напрямків та пріоритетів розвитку, стану їх поінформованості з цих питань є необхідним для зваженої державної політики, підтримки реформ, необхідних для вступу до ЄС.

У цій аналітичній записці представлені результати опитування думки мешканців України з найбільш актуальних питань сьогодення:

- стану та пріоритетів енергетичної політики України;
- екологічних проблем та їх вирішення;
- повоєнної відбудови;
- вступу до ЄС.

Метою цього дослідження було з'ясувати ставлення мешканців України до нагальних проблем у цих напрямках, їх бачення шляхів подолання основних викликів, їх особистих практик, а також цінностей (установок). Значна увага приділена екологічним та кліматичним питанням, що відображає пріоритети Європейського зеленого курсу.

Це вже третє соціологічне дослідження, яке команда проєкту здійснила в рамках діяльності з просування Європейського зеленого курсу в Україні. Це, зокрема, дозволило здійснити окремі порівняння з попередніми роками, виявити зміни у думці громадян, порівняти з відповідними дослідженнями в Європейському Союзі.

В основі дослідження – всеукраїнське соціологічне опитування, яке було проведено соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення проєкту:

- Аудиторія: населення України віком від 18 років в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Херсонської, Харківської і Запорізької областей, а також Криму та Донбасу;

- Вибірка репрезентативна за віком, статтю і типом поселення;
- Вибіркова сукупність: 2000 респондентів;
- Метод опитування: особисте формалізоване інтерв'ю (face-to-face);
- Помилка репрезентативності дослідження: не більше 2,2%;
- Терміни проведення: 13-24 вересня 2024 року.

Розподіл областей:

- Захід (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області);
- Центр (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Черкаська області);
- Південь (Миколаївська, Одеська, Херсонська області);
- Схід (Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області);
- м. Київ.

Усього респондентам було запропоновано відповісти на 39 запитань (окрім віку, статі, місця проживання тощо). Результати аналізу їх відповідей ми згрупували у три основні частини:

- Екологічні проблеми під час війни, звички та ставлення до довкілля;
- Ситуація в енергосекторі та готовність до зими;
- Повоєнне відновлення та євроінтеграція.

Окрім характеристики основних тенденцій, ми пропонуємо вам діаграми, графіки та таблиці із конкретними результатами соціологічного дослідження. Це дозволить зробити власні висновки.

Ми сподіваємось, що результати цього дослідження стануть в нагоді усім, хто втілює реформи у сфері охорони довкілля, зміни клімату, енергетики, а також сприяє повоєнній відбудові та вступу України до ЄС.

Над аналітичною запискою працювали експерти Ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля» (Андрій Андрусевич, Зоряна Козак, Наталія Андрусевич) та «ДІКСІ ГРУП» (Розділ II).

РОЗДІЛ І

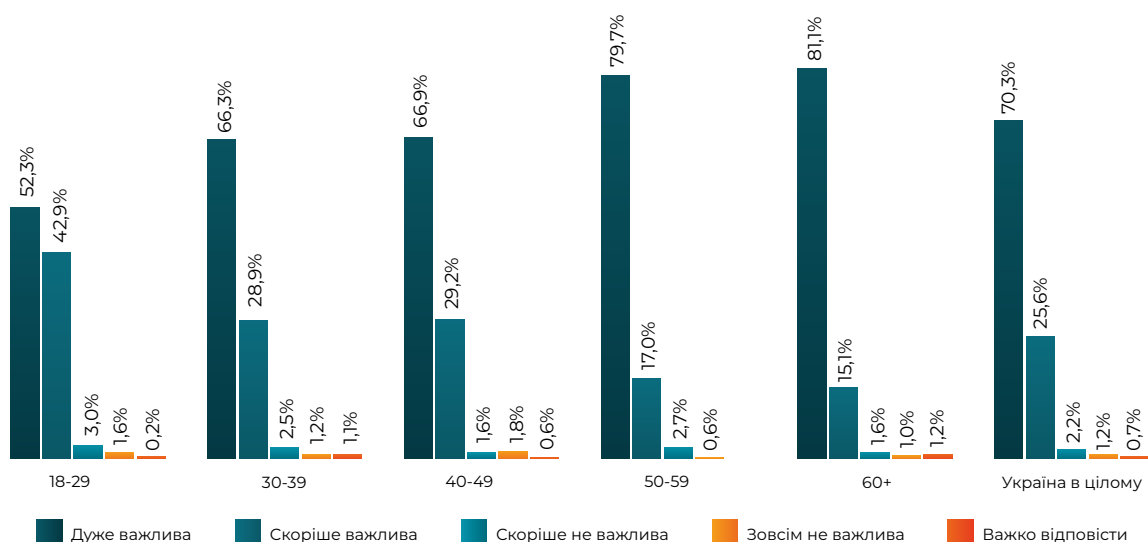
Екологічні проблеми під час
війни, звички та ставлення
до довкілля

1.1 Основні екологічні цінності та практики мешканців України

Попри війну, для практично всіх українців охорона довкілля залишається важливою: 95,9% відповіли ствердно на це питання («важливо» + «дуже важливо»). Жінки демонструють більшу стурбованість охороною довкілля: 74,8% відповіли на це питання «дуже важливо» проти 64,0% чоловіків. Попри те, що для молоді (18-29 років) сумарний показник

«важливо» та «дуже важливо» не відрізняється від середнього в Україні, молодь стримано ставиться до оцінки важливості охорони довкілля для них особисто: лише 52,3% відповіли «дуже важливо». Спостерігається чітка кореляція з віком: чим старші респонденти, тим важливіша для них охорона довкілля.

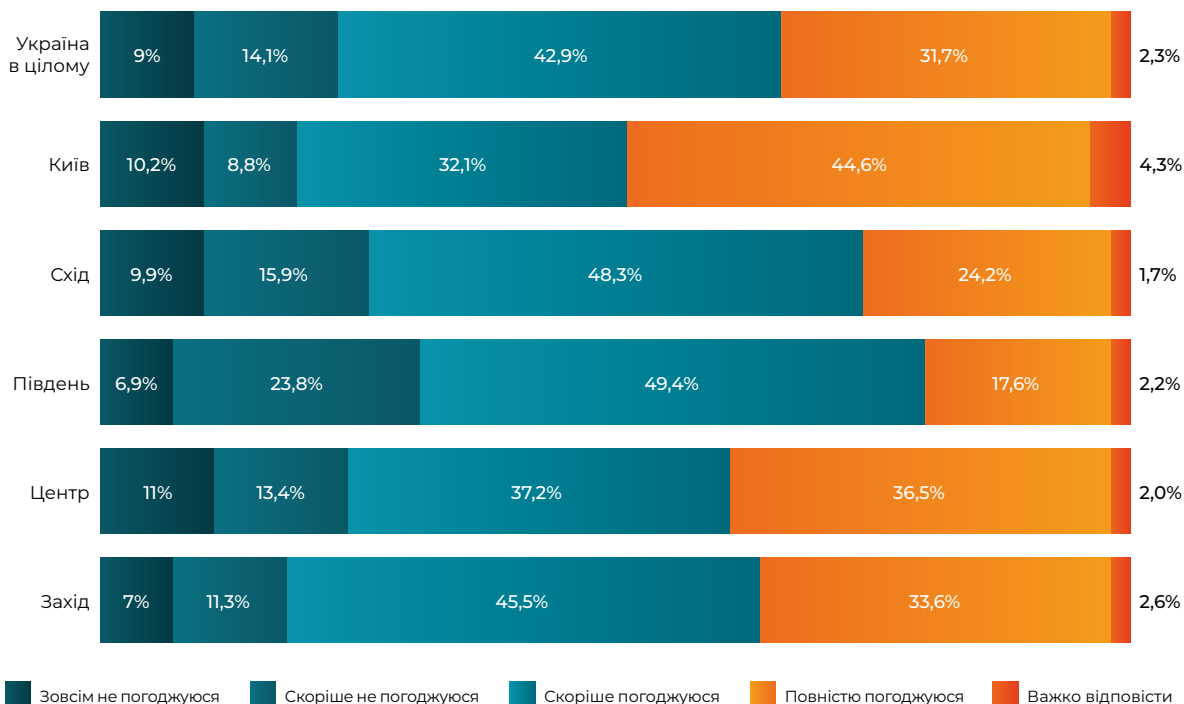
Наскільки важливою для Вас особисто є охорона довкілля? (за віком)

Більшість мешканців України мають стійке переконання, що вони можуть особисто захищати довкілля: таких респондентів 74,6%. У 2023 році таких було лише 65,9%, що свідчить про зростання віри громадян у власні сили та роль в охороні довкілля. Спостерігаються значні географічні відмінності, особливо

на півдні та сході країни, де частка респондентів, що повністю погоджуються з твердженням «Я особисто можу відігравати роль у захисті довкілля» є найнижчою. Ймовірно, це пов'язано із впливом воєнних дій на території цих регіонів.

Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням “Я особисто можу відігравати роль у захисті довкілля в Україні”?

Окрім віри у власну роль в охороні довкілля, мешканці України демонструють готовність брати участь в конкретних екологічних ініціативах у майбутньому. Лідерами таких ініціатив є висаджування дерев, допомога тваринам, поширення екологічної

інформації та прибирання сміття у зелених зонах. Ініціативи загального характеру – підтримка екологічних організацій чи участь в зелених акціях (флешмобах) – загалом не мають значної підтримки серед респондентів.

Чи хотіли би Ви особисто брати участь у таких екологічних ініціативах?

Водночас, спостерігаються значні вікові відмінності щодо двох останніх ініціатив. Підтримка екологічних організацій благодійними внесками та участь в екологічних акціях має доволі високу підтримку серед молоді: 75,6% молоді віком 18-29 роком готові фінансово підтримувати еко-організації, а 54,1% готові брати участь в екологічних флешмобах, акціях та семінарах.

Серед поточних екологічних практик найпоширенішими серед українців є зменшення споживання енергії та сортування сміття (63,0% та 52,2% відповідно). 30% українців купують товари в секонд-хенді. Місто Київ в цілому демонструє значно вищі показники: кияни більше схильні діяти екологічно.

Що з цього списку Ви робили регулярно протягом останніх шести місяців?	Київ 2024	Україна 2024	Україна 2023	
Долучались до екологічних демонстрацій, відвідували семінари, брали участь у заходах	8,8%	4,6%	2,5%	↑
Користувались менше своїм автомобілем, щоб уникнути непотрібних поїздок, працювали з дому тощо	25,7%	16,2%	14,5%	↑
Уникали купівлі товарів, які мають надмірне упакування	28,3%	21,3%	14,3%	↑
Купували продукцію з еко-маркуванням	38,0%	23,8%	16,1%	↑
Розмовляли з іншими про екологічні питання	35,8%	26,7%	23,6%	↑
Змінили своє харчування на більш екологічне	30,0%	27,9%	16,9%	↑
Купували товари з секонд-хенду замість нових	30,4%	30,6%	33,5%	↓
Зменшили побутове споживання води	47,5%	35,0%	38,7%	↓
Обирали більш екологічний спосіб пересування (ходили пішки, їздили велосипедом, громадським транспортом, електроавтомобілем)	44,4%	36,6%	35,9%	↑
Ремонтували речі замість того, щоб замінити їх новими	57,0%	39,3%	41,7%	↓
Уникали купівлі одноразових пластикових виробів, окрім поліетиленових пакетів, чи купували багаторазові пластикові товари	54,9%	39,8%	27,9%	↑
Купували товари місцевих виробників	52,0%	43,1%	48,9%	↓
Сортували більшу частину сміття для утилізації	65,2%	52,2%	44,5%	↑
Зменшили споживання енергії	69,9%	63,0%	76,4%	↓
Нічого із переліченого вище	1,2%	2,6%	4,4%	↓

Привертає увагу значне скорочення кількості респондентів, які зменшили споживання енергії та купівлю місцевих товарів. Перше, вочевидь, пов'язано із стабілізацією електропостачання у 2024 році,

попри значні відключення влітку 2024 року.

1.2 Оцінка респондентами головних екологічних проблем та їх вирішення

Серед найважливіших екологічних проблем українці називають забруднення вод та повітря (68,4% та 59,0% відповідно). Інші екологічні проблеми набагато менше турбують українців, особливо шум, забруднення морів та посухи. Забруднення морів є важливою проблемою лише для мешканців

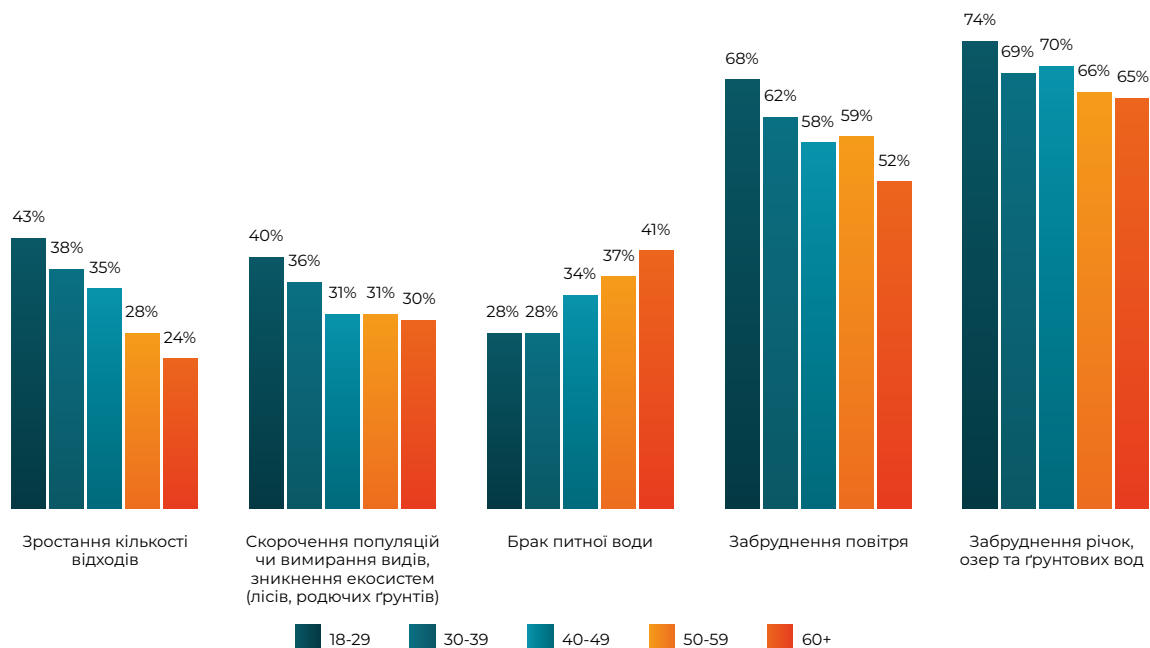
Півдня (45,6%). Натомість, вимирання видів найбільше турбує мешканців м.Києва (40,7%).

В цілому думка українців щодо екологічних проблем не змінилась за останні роки (у 2022 році забруднення вод та повітря також були основними екологічними проблемами на думку громадян).

Оберіть із запропонованого переліку найважливіші, на Вашу думку, екологічні проблеми в Україні:	Захід	Центр	Південь	Схід	Київ	Україна
Забруднення річок, озер та ґрунтових вод	70,5%	67,2%	72,0%	67,8%	61,7%	68,4%
Забруднення повітря	63,7%	52,9%	62,8%	65,1%	44,9%	59,0%
Брак питної води	27,1%	40,1%	40,9%	35,4%	26,1%	34,1%
Скорочення популяцій чи вимирання видів, зникнення екосистем (лісів, родючих ґрунтів)	31,2%	32,4%	35,1%	32,9%	40,7%	33,2%
Зростання кількості відходів	34,6%	36,9%	28,0%	33,0%	16,0%	32,6%
Сільськогосподарське забруднення через використання пестицидів, добрив та деградація ґрунтів	32,9%	28,4%	22,3%	21,0%	13,3%	26,3%
Зміна клімату	24,5%	26,7%	23,2%	29,9%	19,1%	25,6%
Часті посухи чи повені	16,0%	20,2%	22,6%	20,2%	14,4%	18,7%
Забруднення морів	13,4%	10,8%	45,6%	13,5%	21,3%	17,0%
Шумове забруднення	11,7%	8,6%	10,4%	11,0%	9,1%	10,3%
Інше	1,0%	0,6%	0,0%	0,4%	6,2%	1,1%
Важко відповісти	0,3%	0,8%	0,0%	0,0%	0,8%	0,4%
Нічого із зазначеного	0,2%	0,6%	0,0%	0,2%	0,0%	0,3%

Спостерігаються вікові відмінності: відходи та скорочення видів є більш важливими для молоді, ніж людей старшого та похилого віку. Натомість, брак питної води є більш важливою проблемою для людей похилого віку (41,3%).

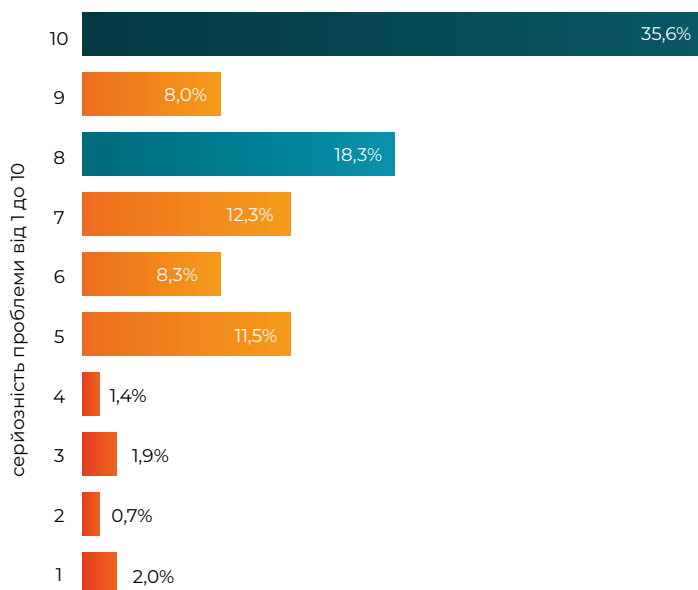
Топ-5 екологічних проблем за віковими групами

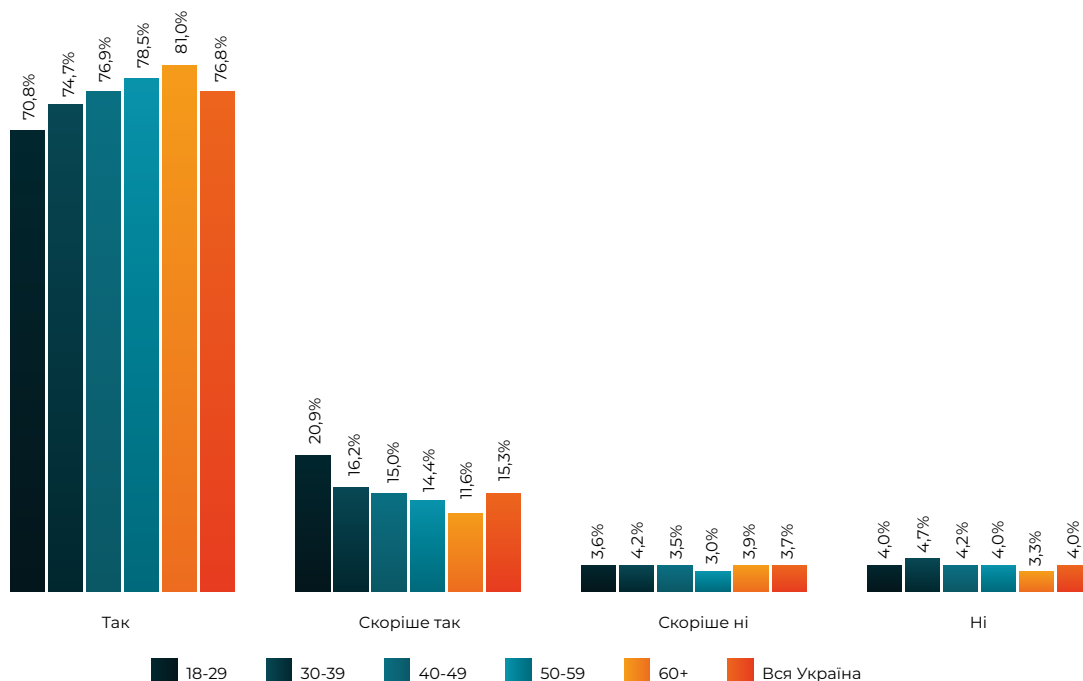
Окремим питанням дослідження була проблема зміни клімату. З кожним роком більша кількість респондентів вказують на неї, як одну з головних екологічних проблем України: 25,6% у 2024 проти 20,6% у 2023 та 16,3% у 2022 роках.

В цілому, зміну клімату вважають великою проблемою (7-10 балів) 74,2% українців (у 2023 році – 70,4%), а 92,1% вважають, що особисто зіштовхувались з її наслідками (підвищенням температури влітку чи взимку, частими зливами чи снігопадами, екстремально високими чи низькими температурами). Найбільше страждають від наслідків зміни клімату особи старшого (50-59) та похилого віку (60+) (78,5% та 81,0% респондентів відповідно), а також жінки (80,3%). Іншими словами, майже кожен українець особисто відчуває наслідки зміни клімату.

Наскільки серйозною є проблема зміни клімату на даний момент? (вся Україна)

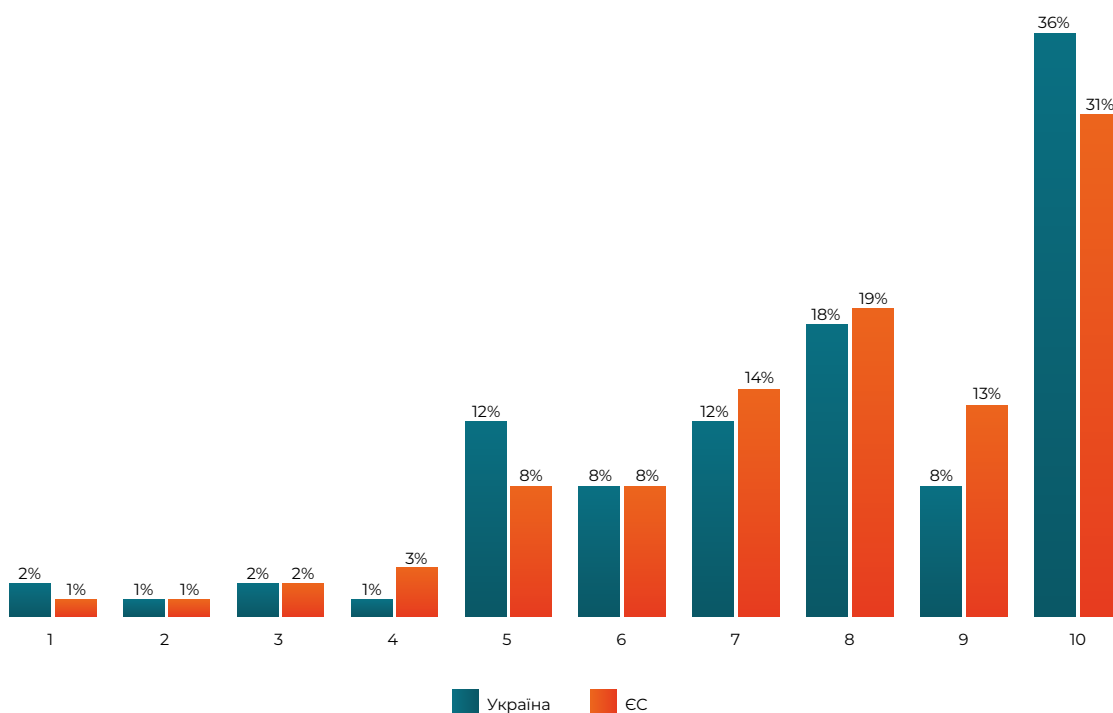
Чи стикалися Ви особисто з наслідками зміни клімату?

Оцінка з боку українських респондентів повністю відповідає оцінкам громадян ЄС.¹

Україна та ЄС

Як Ви вважаєте, наскільки серйозною є проблема зміни клімату на даний момент?
де 1 – незначна проблема, а 10 – дуже велика проблема

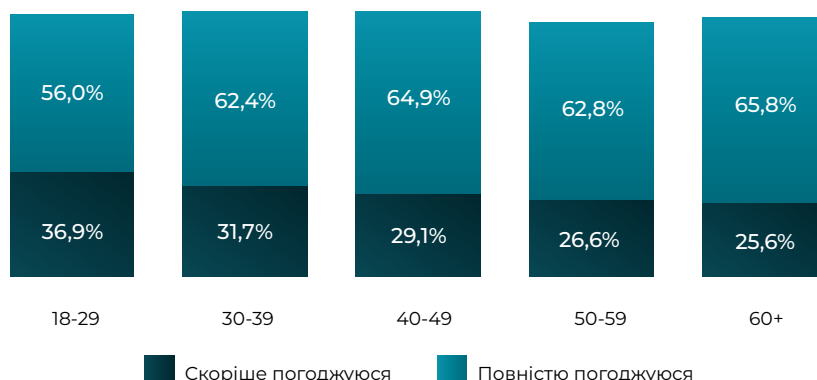

¹ Джерело: Special Eurobarometer 538, Climate Change, May – June 2023, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2954>.

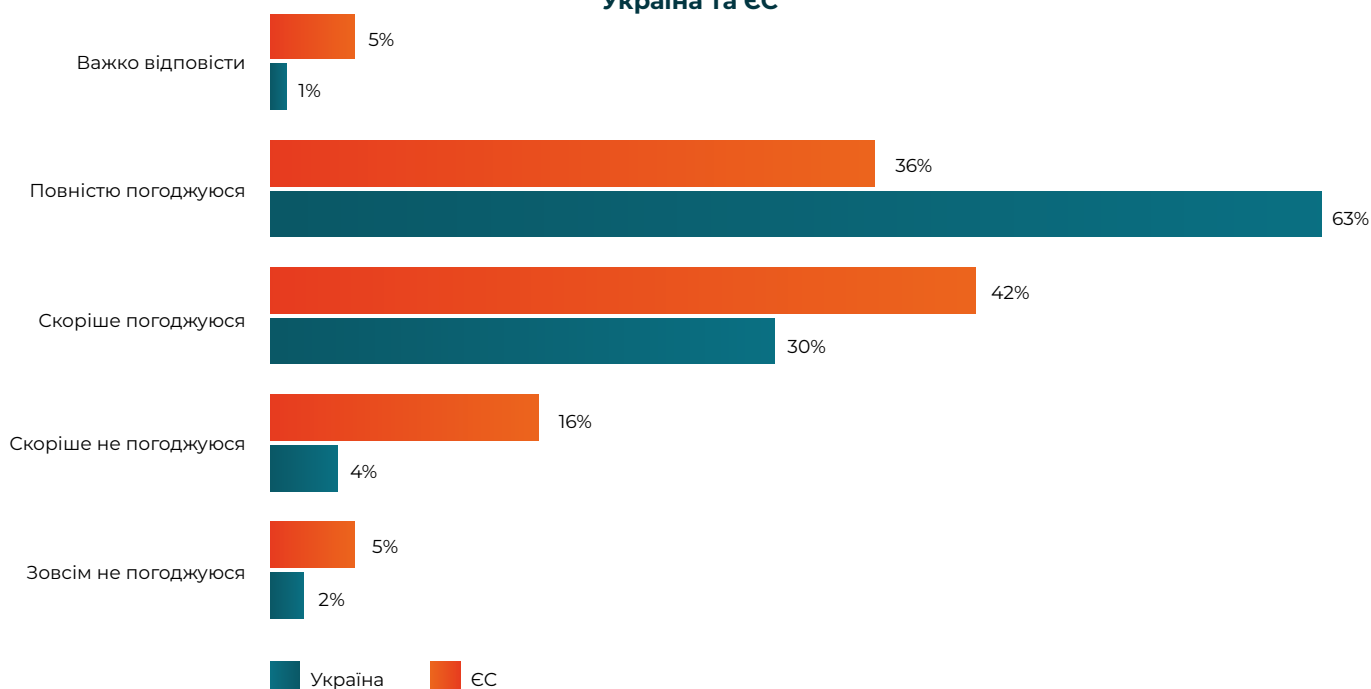
Зміна клімату – не єдина екологічна проблема, яка впливає на життя мешканців України. У 2024 році 92,4% опитаних вважають, що екологічні проблеми мають прямий щоденний вплив на їх життя (у 2023 р. таких було 87,4%). Таким чином, навіть в умовах війни вплив екологічних проблем є відчутним для звичайного українця (з віком це відчуття гострішає).

У порівнянні з громадянами ЄС, українці набагато сильніше відчувають вплив екологічних проблем: 92% («повністю погоджуюся» та «скоріше погоджуюся») в Україні проти 78% в ЄС².

Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням “Екологічні проблеми мають прямий вплив на моє щоденне життя та здоров'я” (за віковими групами)

Наскільки Ви погоджуєтеся з твердженням “Екологічні проблеми мають прямий вплив на моє щоденне життя та здоров'я”? Україна та ЄС

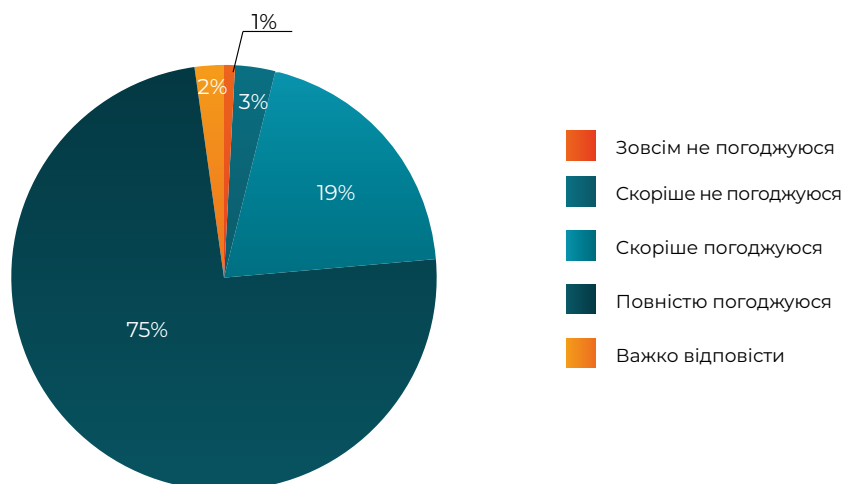

² Джерело: Special Eurobarometer 550, Attitudes of Europeans towards the environment, March – April 2024, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3173>.

Мешканці України – без відмінностей вікових, регіональних чи інших – однозначно покладають відповідальність за виправлення екологічної шкоди на самих забруднювачів. 94,5% респондентів підтримують твердження, що «Великі забруднювачі (підприємства) мають нести основну відповідальність за виправлення шкоди, яку вони завдають довкіллю».

Це свідчить про те, що серед населення є повна підтримка відомого принципу європейського екологічного права: забруднювач платить.

**Наскільки Ви погоджуєтесь з твердженням
«Великі забруднювачі (підприємства) мають нести основну відповідальність
за виправлення шкоди, яку вони завдають довкіллю»?**

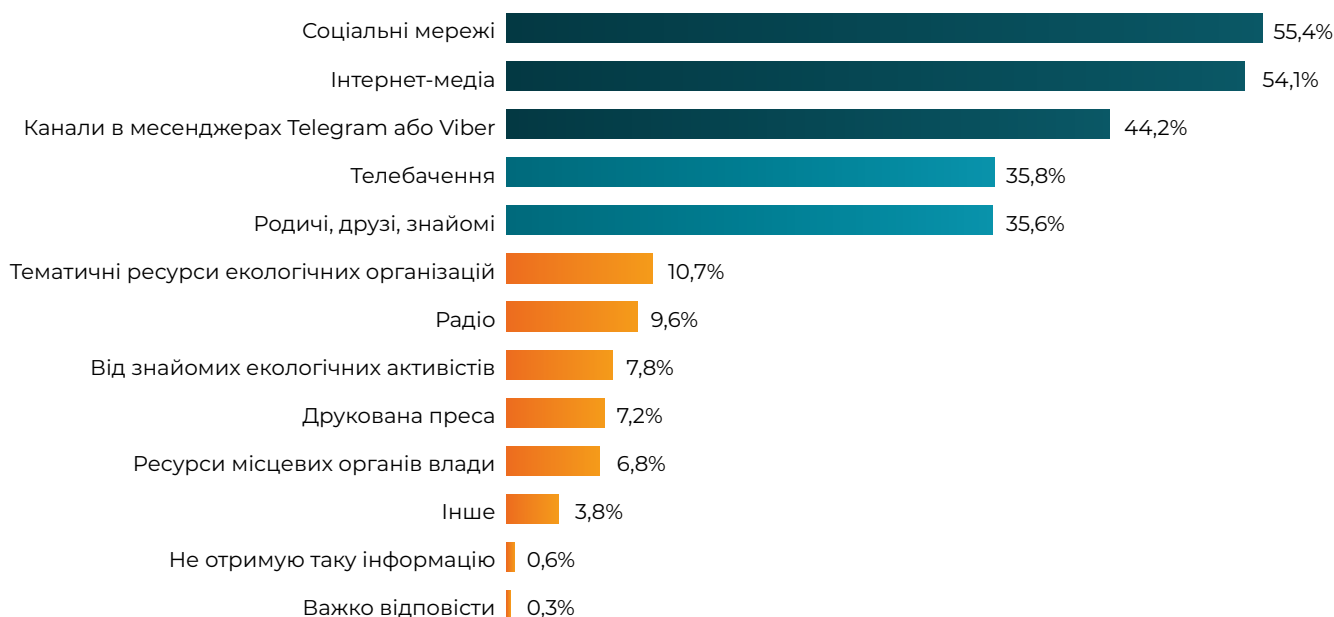

1.3 Джерела інформації

Основними джерелами екологічної інформації є соціальні мережі (55,4%), Інтернет-медіа (54,1%) та канали у Telegram і Viber (44,2%). Лише 10,7% респондентів отримують екологічну інформацію з

тематичних ресурсів екологічних організацій (сайти, сторінки в соціальних мережах). На жаль, місцева влада наразі є найменш поширеним джерелом інформації про екологічну ситуацію (6,8%).

Джерела інформації про екологічну ситуацію

Традиційні медіа, особливо телебачення, значно втратили свої позиції як джерел інформації загалом, що позначається і на їх ролі як джерела інформації про довкілля: лише 35,8% респондентів отримують екологічну інформацію про свій регіон з телебачення. Натомість, практично така ж кількість людей отримують таку інформацію від родичів та знайомих (35,6%), що створює ризики з точки зору дезінформації про стан довкілля, особливо в умовах

надзвичайних ситуацій (радіаційного забруднення, забруднення джерел питного водопостачання тощо).

Важливо зазначити, що спостерігаються значні відмінності між респондентами за віком, місцем проживання, освітою, доходом та статтю. Соціальні мережі та месенджери є важливішим джерелом інформації для жінок, а для чоловіків перше місце займають Інтернет-медіа.

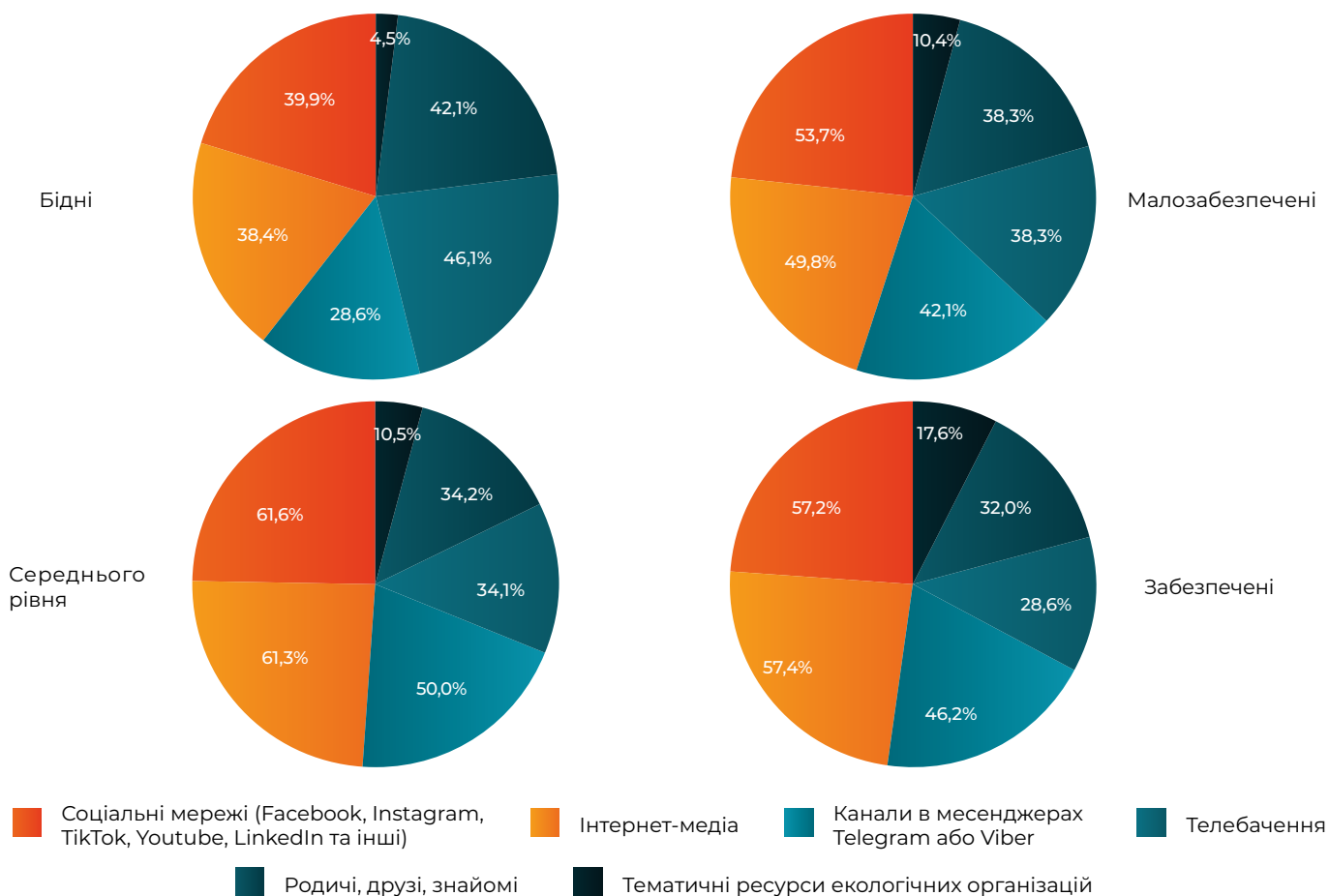
Топ-5 джерел екологічної інформації для чоловіків та жінок

Телебачення залишається основним джерелом інформації для бідних (46,1%). Натомість, забезпечені

мешканці набагато частіше користуються ресурсами спеціалізованих екологічних організацій (17,6%).

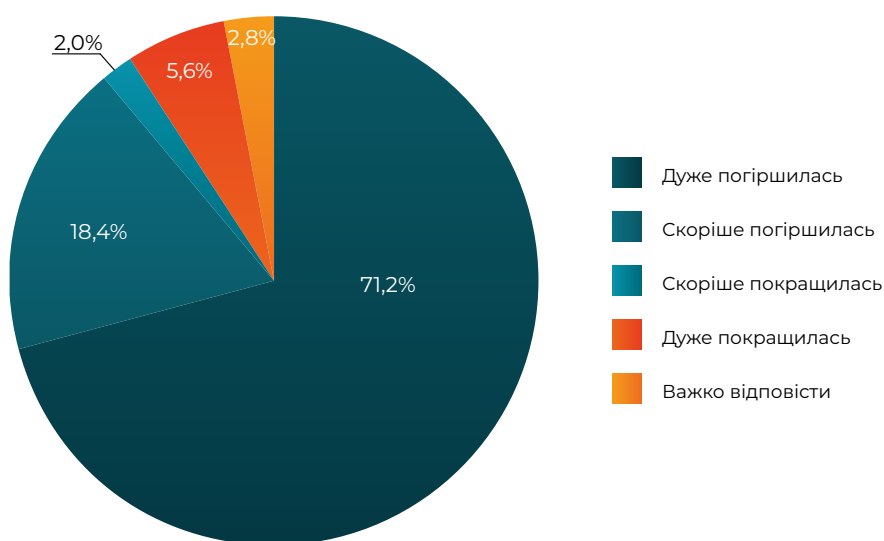
Основні джерела екологічної інформації (за доходом)

1.4 Вплив війни на стан довкілля

89,6% респондентів вважають, що екологічна ситуація в Україні погіршилась під час війни (найбільше – на півдні, де ця частка склала 95,0%). 71,2% вважають, що «дуже погіршилась». Значних регіональних, гендерних чи вікових відмінностей не спостерігається.

На Вашу думку, чи погіршилась екологічна ситуація в Україні під час війни?

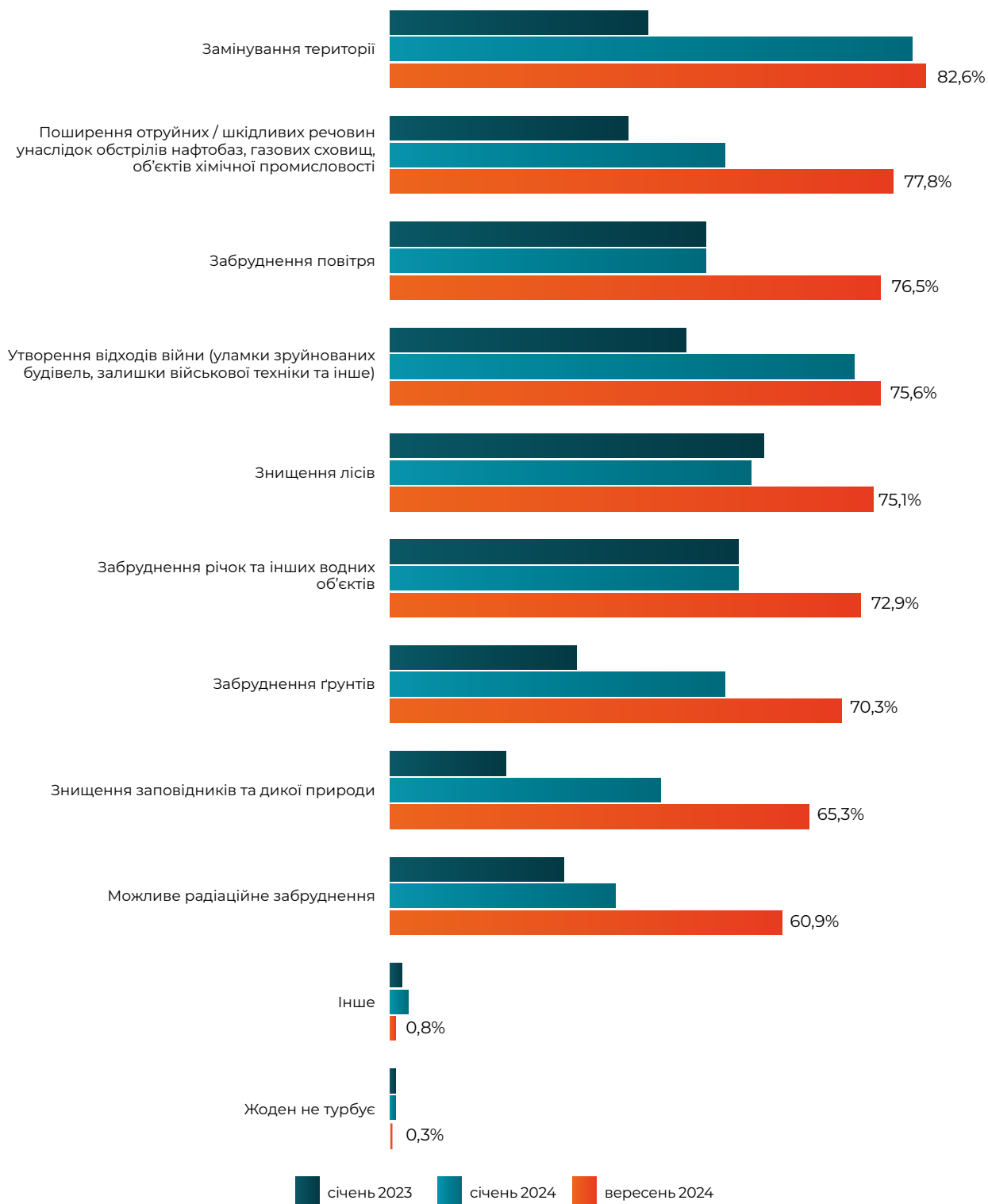

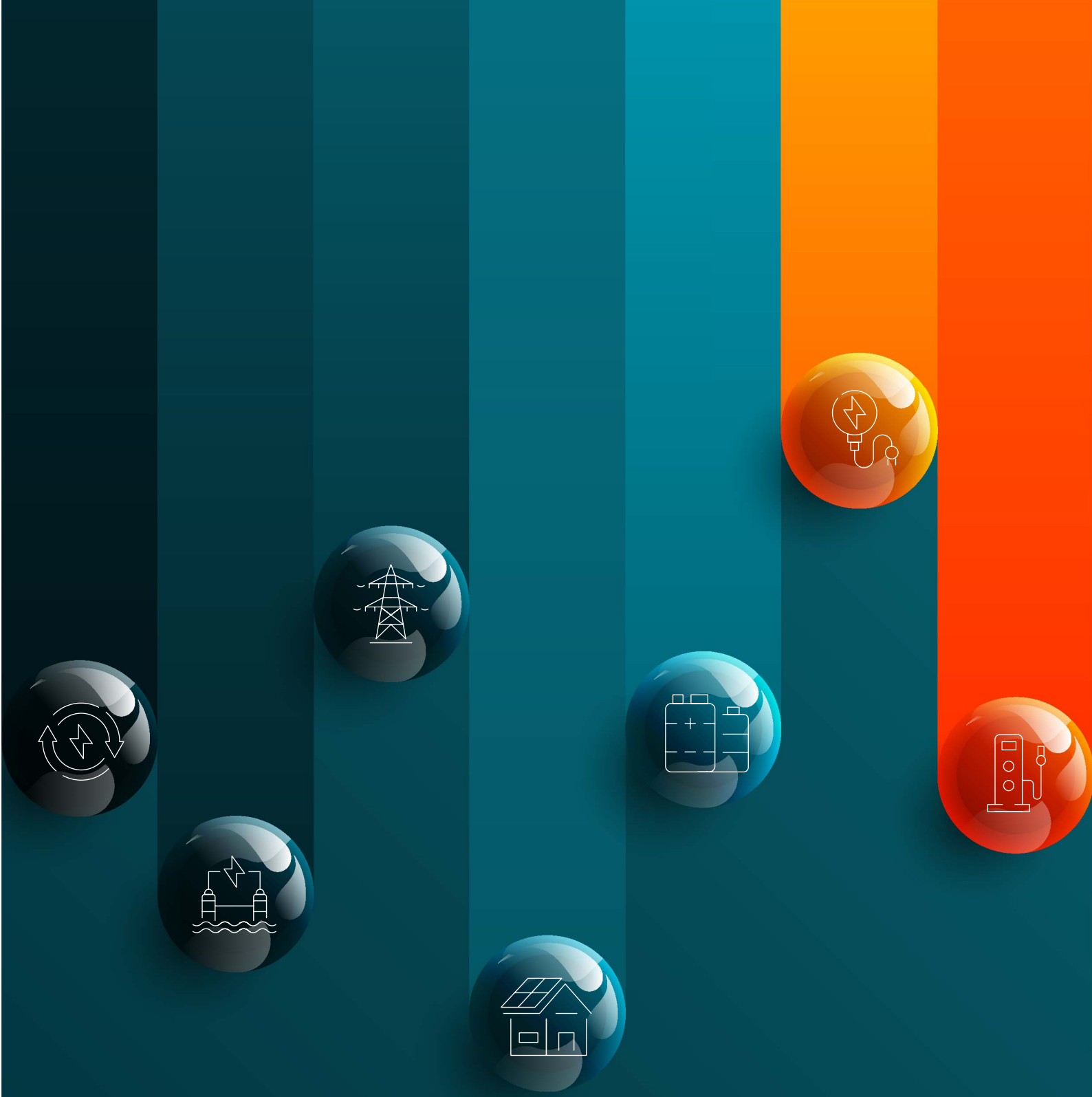
Водночас, 7,6% вважає, екологічна ситуація покращилась (найбільше таких респондентів проживає на заході та у центрі України), що, ймовірно, пов'язано із загальним зниженням навантаження на довкілля внаслідок припинення чи скорочення промислового виробництва під час війни.

Найбільшою екологічною проблемою, що пов'язана зі збройною агресією росії проти України, залишається замінування територій. Так вважає 82,6% опитаних мешканців України (ця цифра зросла вдвічі протягом війни і залишається на рівні початку 2024 року).

У вересні 2024 року значно зросла стурбованість українців екологічними наслідками війни загалом: кожен із запропонованих варіантів відповіді (наслідків війни для довкілля) демонструє зростання у порівнянні із попередніми роками. Ймовірно, це пов'язано із посиленням масових російських атак на енергетичну та промислову інфраструктуру України. Найменше мешканців турбує можливе радіаційне забруднення (60,9%). Важливо відзначити, що немає українця, якого б взагалі не турбували екологічні наслідки війни.

Найважливіші екологічні наслідки війни в Україні на думку респондентів

РОЗДІЛ II

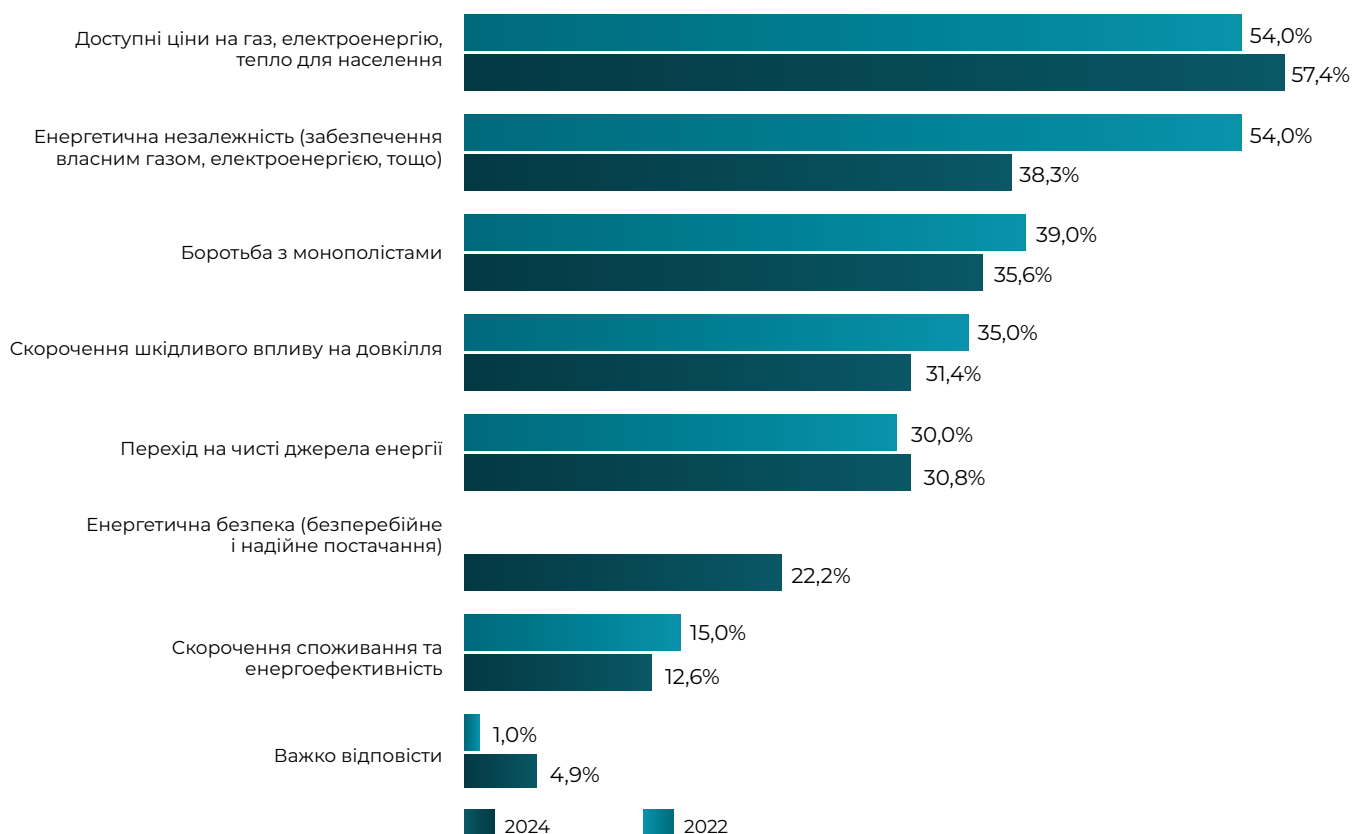
Ситуація в енергосекторі
та ГОТОВНІСТЬ ДО ЗИМИ

Під час війни та постійних атак на енергетичну інфраструктуру важливо враховувати громадську думку стосовно основних напрямів енергетичної політики, зокрема щодо забезпечення енергетичної незалежності, готовності до кризових ситуацій та переходу до декарбонізації.

У 2024 році одним із найважливіших заходів державної політики у сфері енергетики люди називають доступність для населення цін на енергоресурси

(57,4% у 2024 році, проти 54% у 2022 році). За два роки на 16% знизилася значимість для громадян енергетичної незалежності (забезпечення власним газом, електроенергією, тощо). Зменшилась підтримка українцями і боротьби з монополістами – на 3% (35,6%), скорочення шкідливого впливу на довкілля – на 4% (31,4%), зменшення споживання та енергоефективність. Втім, 22,2% громадян віддали свій голос за нову опцію, запропоновану в опитуванні, а саме за важливість енергетичної безпеки.

Які з цих заходів у державній політиці України у сфері енергетики є найважливішими?

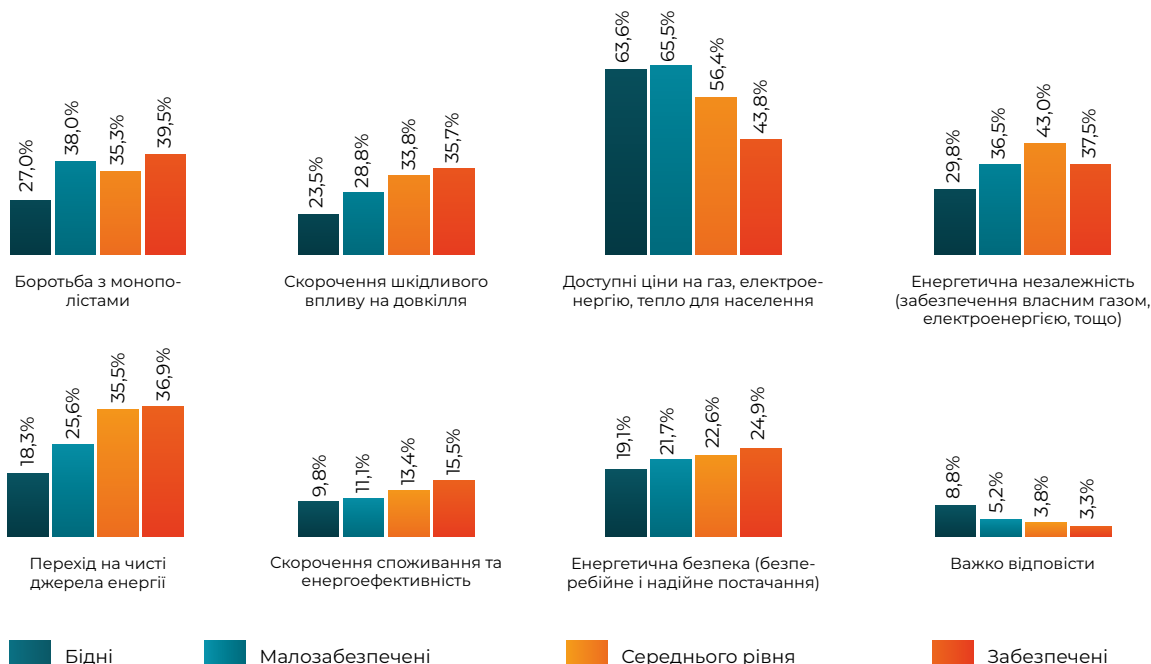

Варто відмітити, що у регіональному розрізі питанням доступності цін найбільше переймаються українці з Півдня (69,3%) та Сходу (64,1%). В свою чергу, енергетичною безпекою більше зацікавлені жителі центральної України (26,6%). Жителі міст більш цікавляться енергетичною безпекою, переходом на чисті джерела енергії, скороченням споживання та енергоефективністю, аніж мешканці сіл. В той час, українці в сільській місцевості більш стурбовані доступністю цін (62,4%).

Для молоді (18-35 років) важливішими залишаються напрямки, пов'язані із модернізацією, а саме перехід на чисті джерела енергії (41,3%), скорочення шкідливого впливу на довкілля (37,7%). У той же час як старші опитані підкреслюють важливість забезпечення доступних цін на енергоносії (64,0%) та боротьбу з монополістами (36,0%). Обидві вікові групи однаково сприймають важливість досягнення енергетичної незалежності (забезпечення власним газом, електроенергією, тощо).

Водночас, енергетичну незалежність більше обирали українці, які вважають себе забезпеченими (37,5%) та середнього рівня доходу (43,0%), в той час,

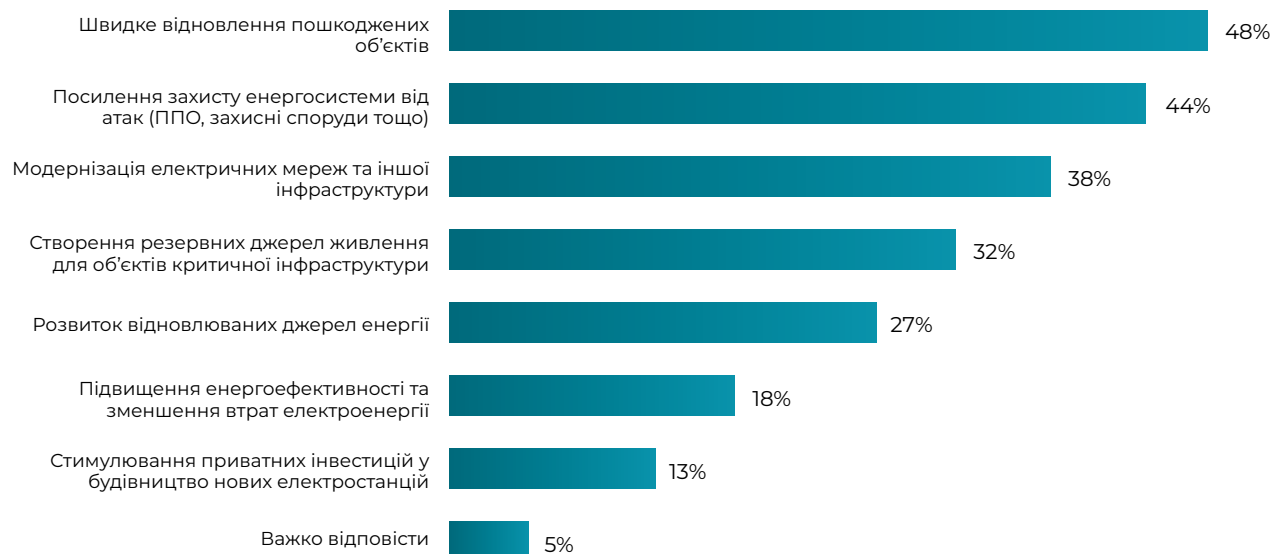
як бідні (63,6%) та малозабезпечені (65,5%) очікувано надали перевагу доступності цін.

Пріоритетними для забезпечення надійності електропостачання українці радше називають ремонтні роботи, зокрема швидке відновлення пошкоджених об'єктів (47,5%), посилення захисту від ворожих атак (43,5%) та модернізацію інфраструктури (37,6%), ніж розвиток резервних (32,3%) і

відновлюваних джерел енергії (27,2%), підвищення енергоефективності (17,6%) або стимулювання будівництва нових електростанцій (12,7%). Це свідчить про певне розуміння необхідності зосередитись на негайному зміцненні стійкості системи перед впровадженням довгострокових рішень.

Які з наведених заходів є найважливішими для забезпечення безперебійного та надійного постачання електроенергії в Україні?

Беручи до уваги високу активність російської пропаганди щодо стану енергетичного сектору України, ми запитали українців, яка ж основна причина відключень електроенергії в Україні. Результат виявився досить цікавим: більшість (57,7%) все ж схильна вважати, що основною причиною відключень є пошкодження енергетичної інфраструктури

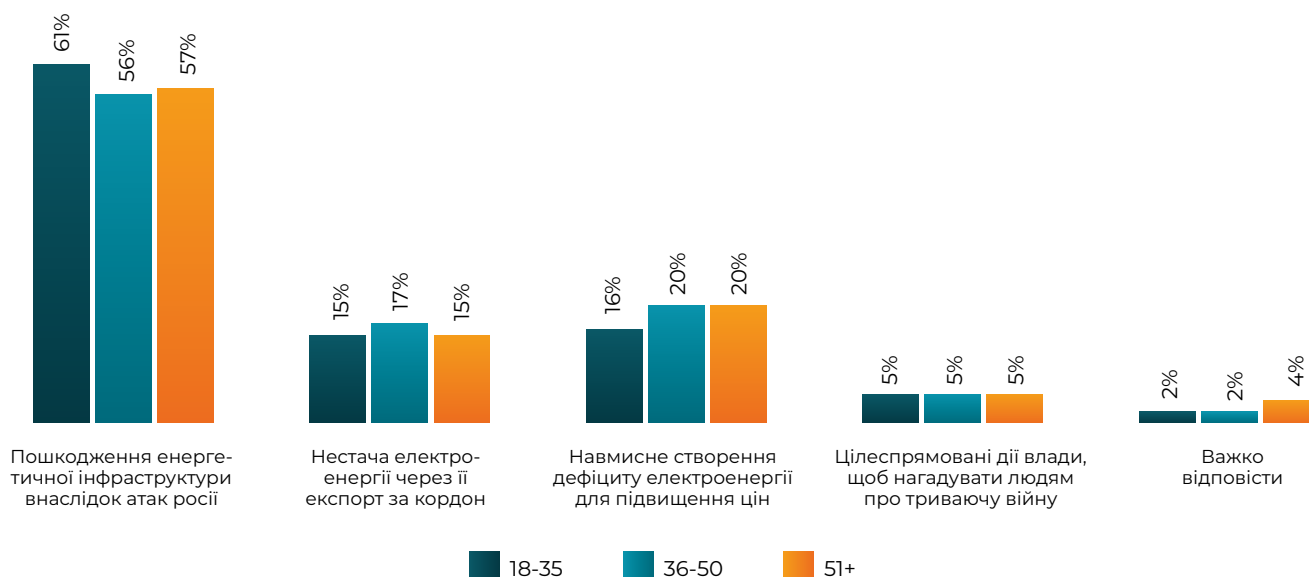
внаслідок атак росії. Водночас 15,4% респондентів вказали на дефіцит через експорт електроенергії за кордон, ще 18,7% вважають, що відключення відбуваються навмисно для виправдання підвищення цін. Це може свідчити про вплив ворожої дезінформації на населення.

Яка основна причина відключень електроенергії в Україні?

Таким чином, майже 40% опитаних вважають основною причиною відключень електроенергії не пошкодження енергетичної інфраструктури, а

різноманітні неправдиві причини. Переважно такі відповіді надали опитані середнього і старшого віку (35+) та з нижчими доходами.

Крім того, українці називають ремонтні роботи на об'єктах критичної інфраструктури (41,4%) і забезпечення їх резервного живлення (40,9%), а також пряму підтримку населення на встановлення таких резервних систем (38,9%) бажаними діями для зменшення наслідків відключень електроенергії. Втім, варто

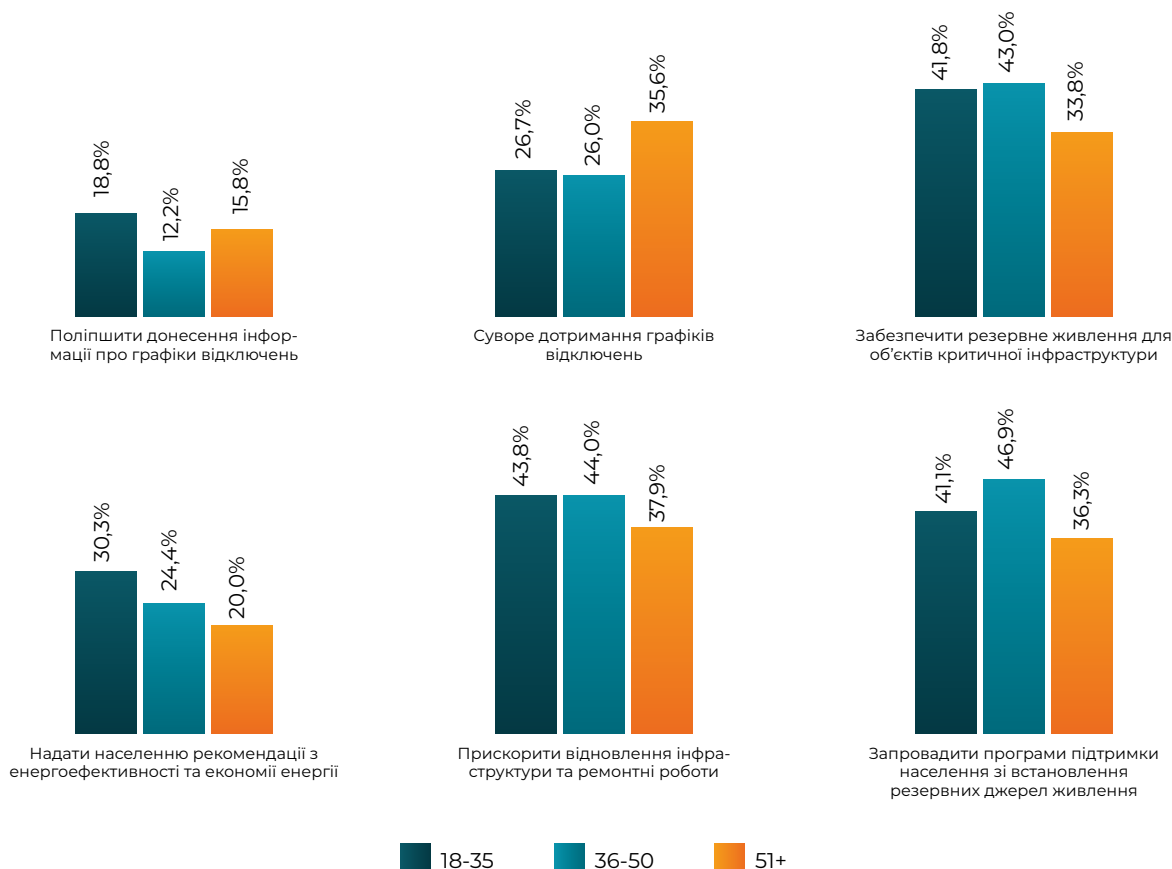
звернути увагу, що непокритою потребою лишається і суворе дотримання графіків відключень (30,1%) та поліпшення донесення інформації про графіки (15,6%), а також рекомендації з енергоефективності та енергозбереження (24,4%).

Що з переліченого допоможе зменшити наслідки відключень електроенергії?

Респонденти старшого віку (51+) висловили потребу у суворому дотриманні графіків відключень, а молодші (18-35, 36-50) обрали переважно дії із забезпечення

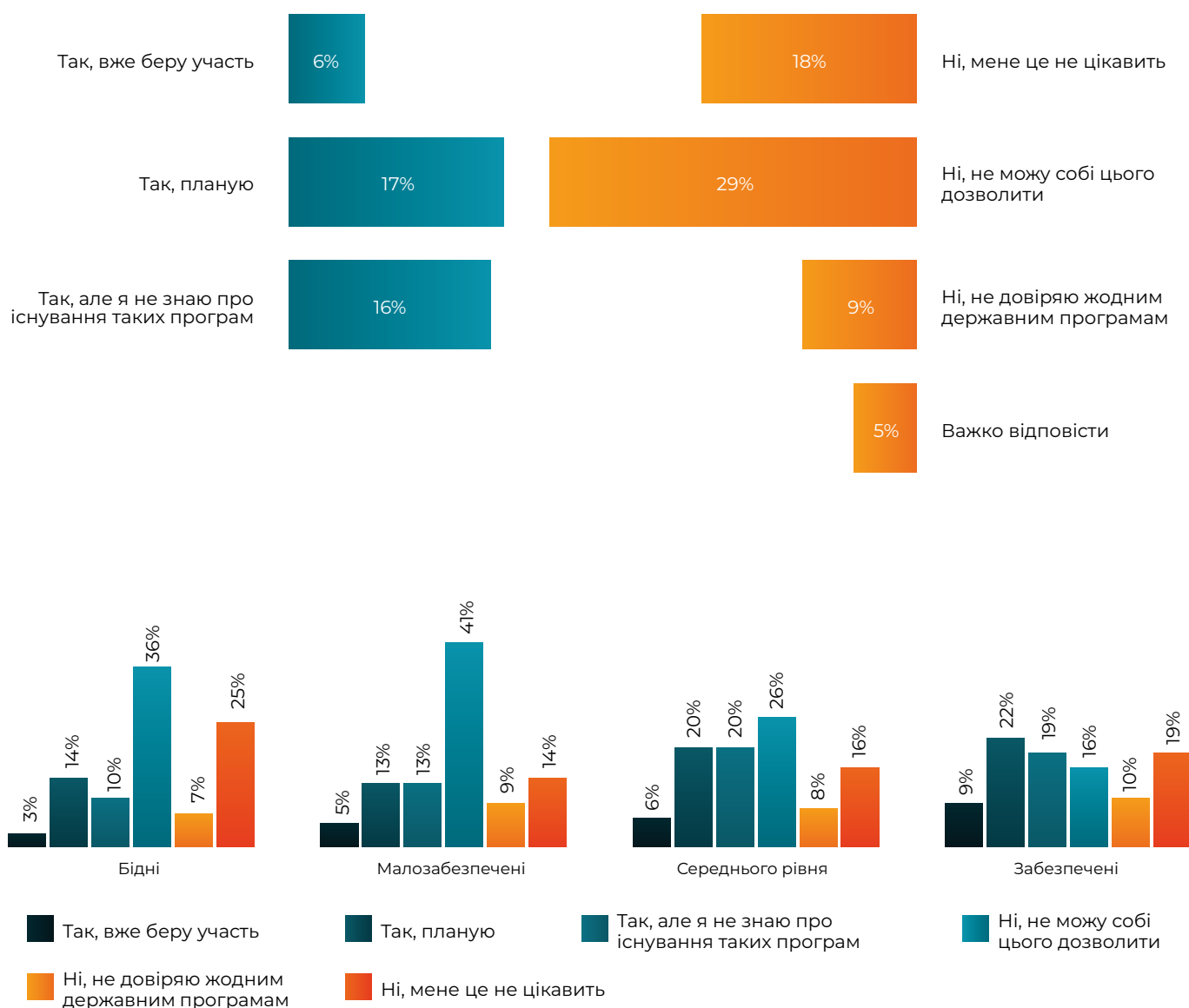
резервного живлення, прискорення відновлення інфраструктури та запровадження програм підтримки для населення.

У питанні участі громадян в енергоефективних заходах також зберігається низький рівень активності. За даними дослідження 2024 року, лише 6% респондентів уже беруть участь у державних програмах енергоефективності чи підтримки встановлення сонячних панелей, вітрових турбін, теплових насосів на рівні будинку. Це свідчить як про значну інформаційну прогалину в популяризації цих програм, так і про низький рівень охоплення.

Близько третини (29,0%) громадян не можуть собі цього дозволити за умови, якщо участь у таких програмах передбачатиме збільшення квартплати, а ще 16,4% українців – готові долучитись, але не знають про існування таких програм. Ресурсом для зростання є 17,5% українців, що планують скористатися підтримкою. Опитування показало, що найбільш обізнані про такі програми мешканці Заходу і Центру України, а також опитані з вищим рівнем доходів.

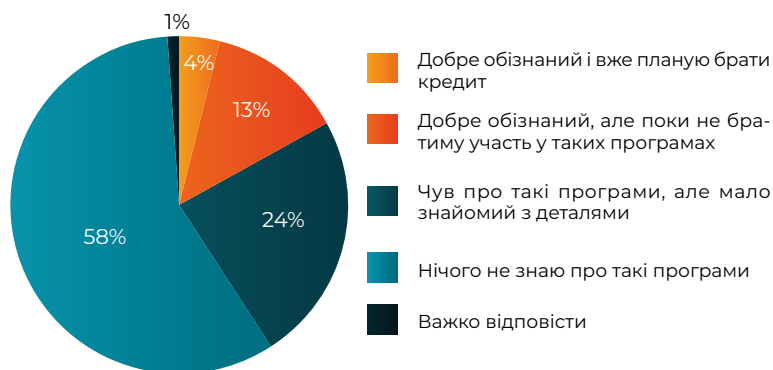
Чи погодитесь Ви взяти участь у державній програмі енергоефективності (утеплення будівлі та інші програми) чи встановлення сонячних панелей, вітрових турбін або теплових насосів на рівні будинку, якщо це передбачатиме збільшення квартплати?

Оскільки влітку 2024 року уряд запустив фінансові програми для підвищення енергонезалежності споживачів, зокрема пільгове (під 0%) кредитування громадян для придбання енергетичного обладнання, ми запитали українців, чи обізнані вони з такими ініціативами. Опитування показало, що 58,2% опитаних нічого не знають про такі про-

грами, і це підтверджує провал у комунікації про переваги для громадян. Ще 23,7% українців чули про такі програми, але мало знайомі з деталями, а 13,2% – добре обізнані, але поки не братимуть участь (що може вказувати на потребу їх удосконалення). Лише близько 4% опитаних – добре обізнані і вже планують брати кредит.

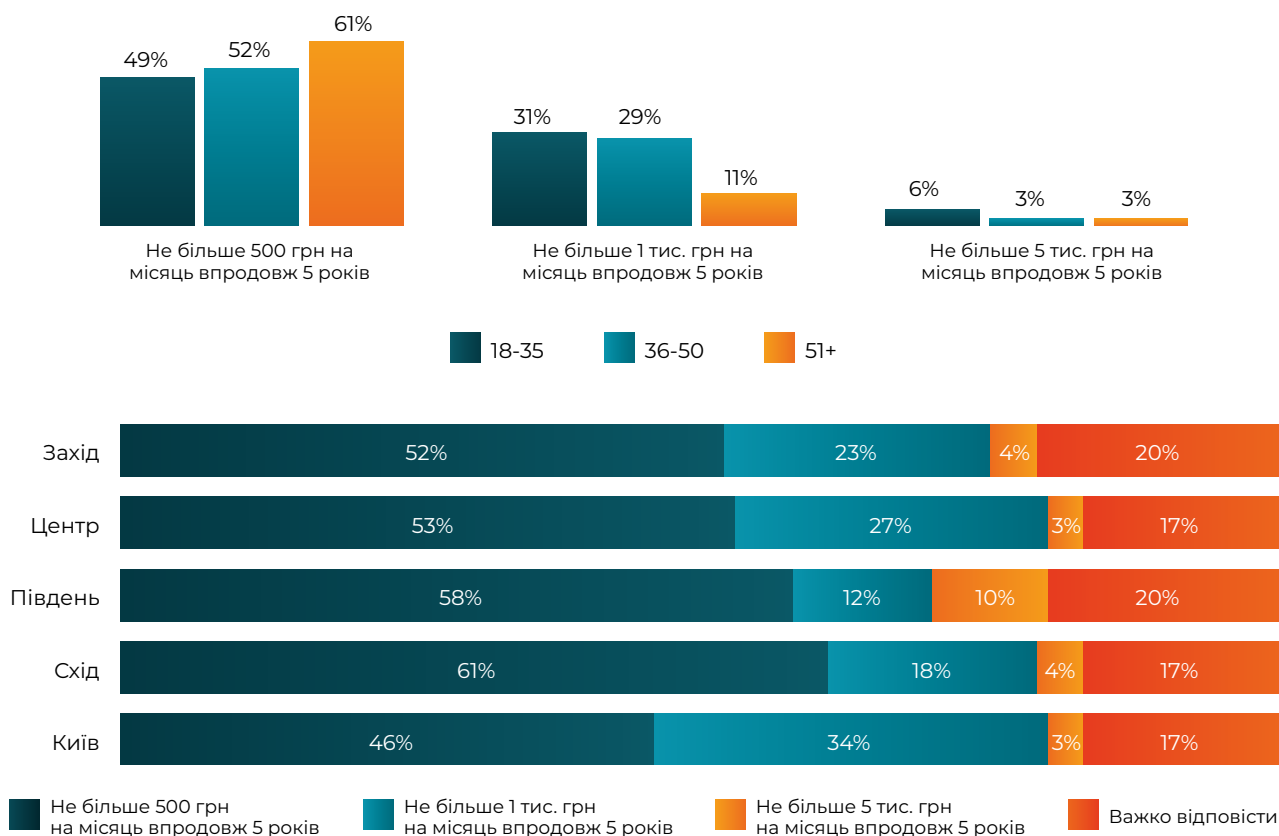
Чи знаєте Ви про існуючі кредитні програми, які спрямовані на допомогу в придбанні сонячних електростанцій, теплових насосів і вітрових установок для домогосподарств?

Серед тих, хто планує або бере участь у державних програмах енергоефективності, більше половини опитаних (53,9%) готові додатково сплачувати мінімальну суму (не більше 500 грн на місяць). Відносно більші місячні відрахування (не більше 1000 грн) готові сплачувати молоді та люди середнього віку,

опитані з вищим рівнем доходів та мешканці Заходу, Центру України та міста Києва, що може вказувати на регіональні та демографічні відмінності – як у платоспроможності, так і обізнаності й зацікавленості в таких програмах.

Яку суму додатково Ви готові оплачувати за участь у програмах енергоефективності?

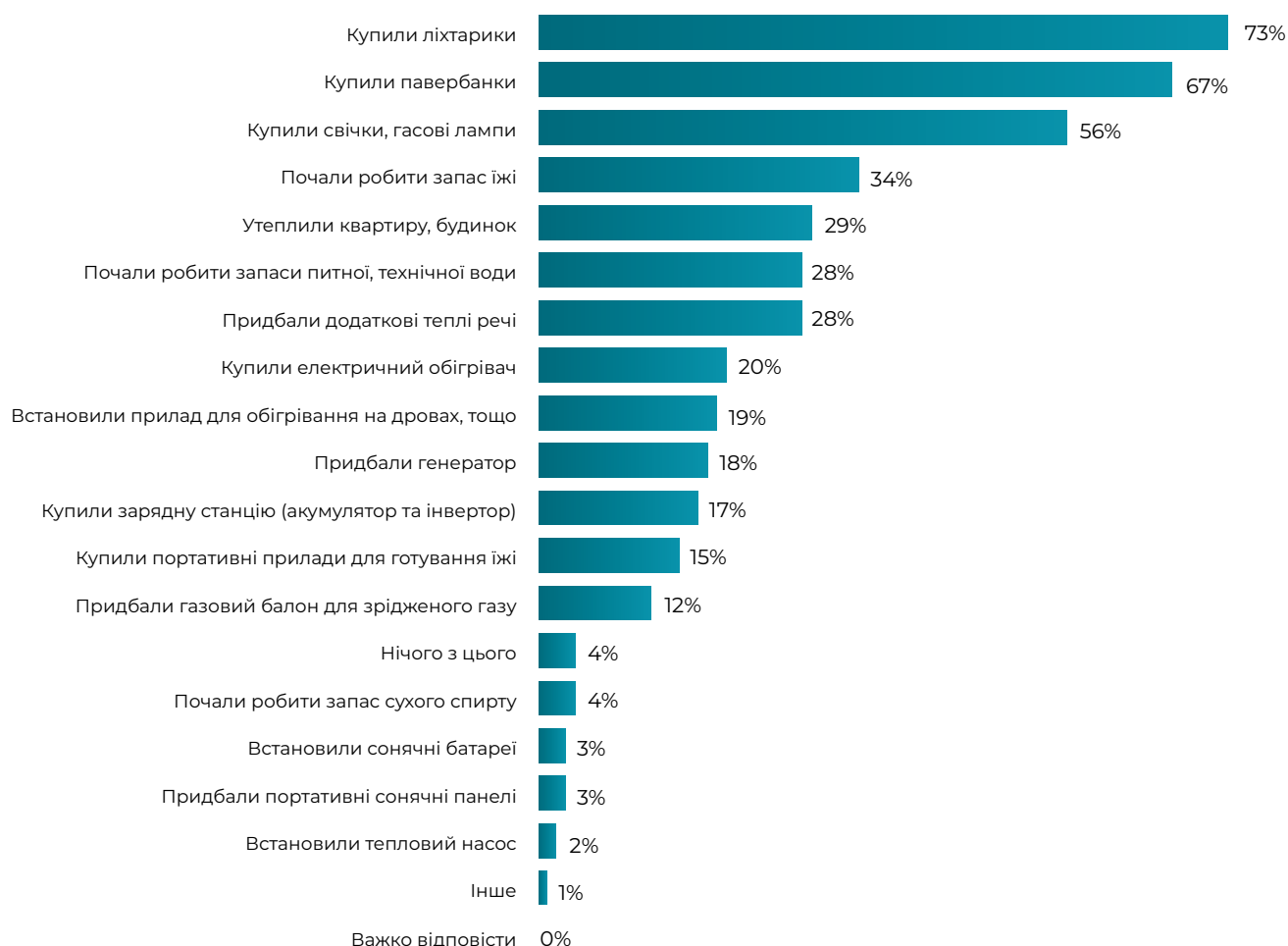
Підготовка населення до зимового періоду набуває особливого значення у світлі атак росіян на енергетичну інфраструктуру, що спричинило втрату понад 50% генеруючих потужностей української енергосистеми. Ми запитали українців, як вони готуються до зими під час війни та отримали наступні результати.

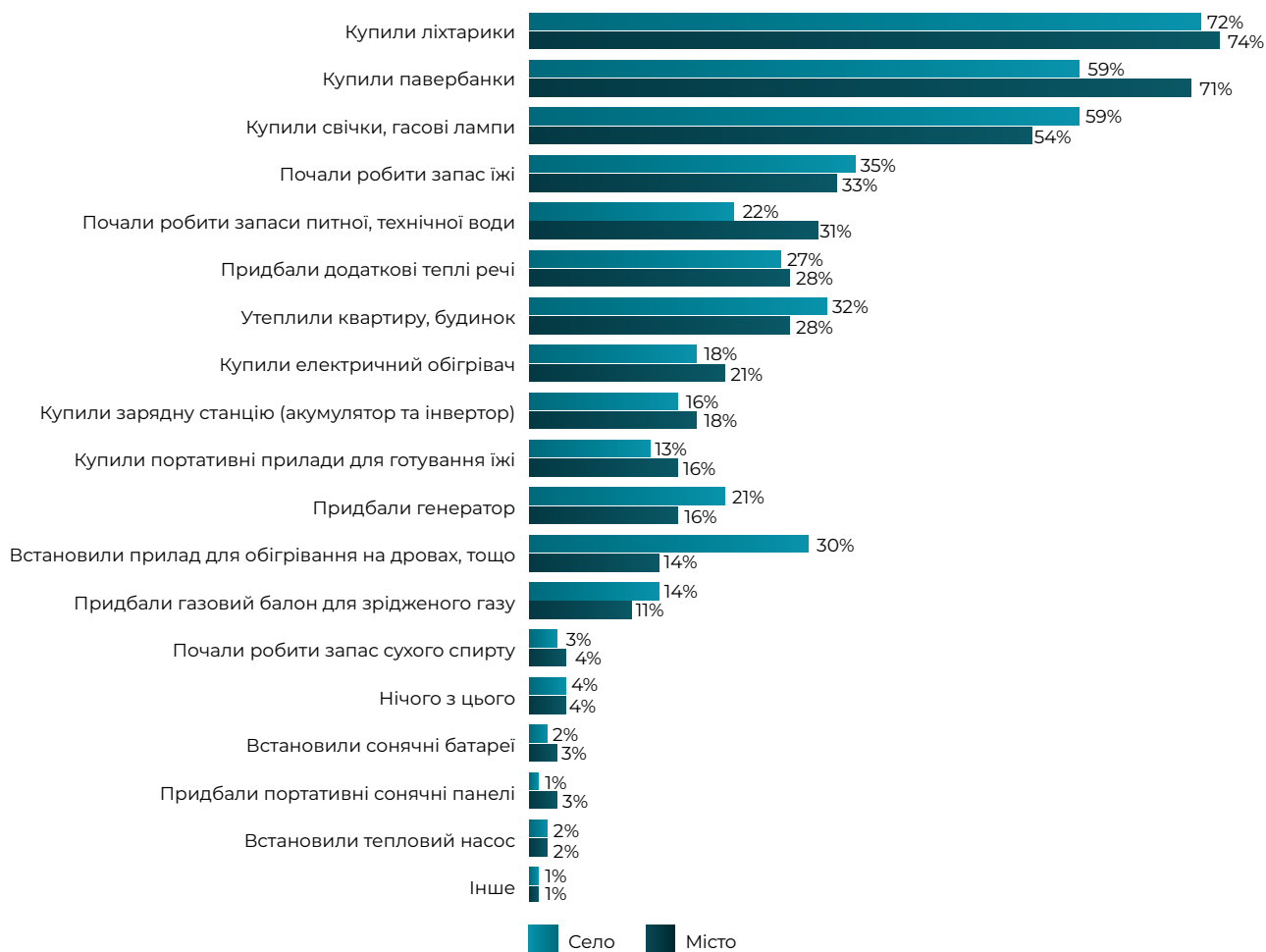
Більшість респондентів готуються до майбутніх відключень на побутовому рівні, зокрема купуючи ліхтарики (73,3%), павербанки (67,3%), свічки та газові лампи (55,5%). Третина респондентів почала запасати їжу, ще близько 30% утеплють житло, зробили запаси

води та придбали додатковий теплий одяг. Інші ж придбали електричний обігрівач (20,2%), прилади для обігріву на дровах, пелетах (19,2%) або генератор (17,8%).

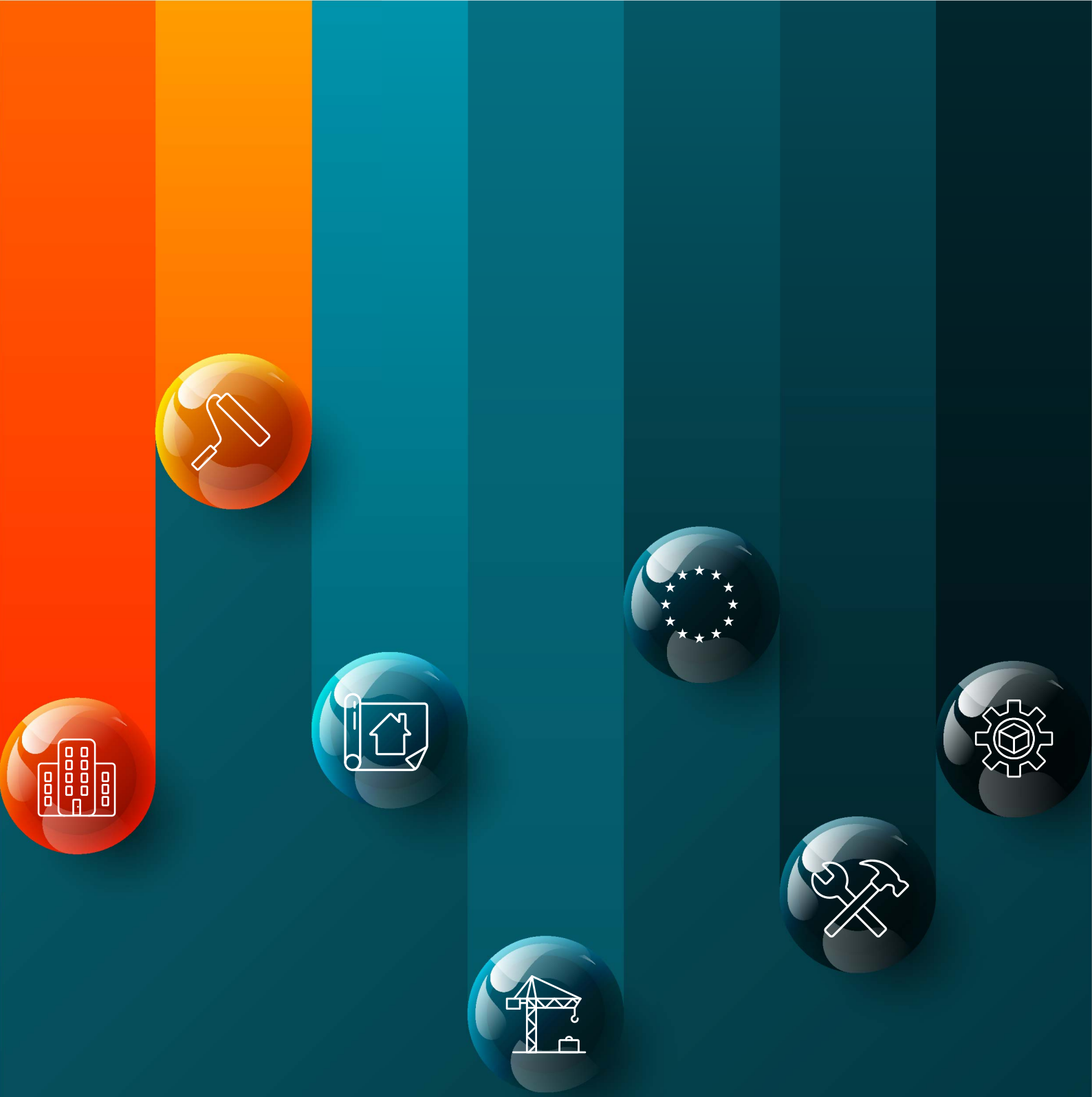
Зарядну станцію (як готові рішення, так і комбінацію «генератор+інвертор») купили 17,2% опитаних, портативні прилади для приготування їжі – 15,4%, опцію приготування їжі з використанням балонів для зрідженого газу обрали 12,3%. Лише 2,6-3% встановили сонячні батареї чи придбали сонячні панелі, 1,9% – тепловий насос.

Як ви готуєтесь до зими?

Опитування показало, що власники приватних будинків частіше зазначають про утеплення оселі, придбання генераторів та обігрівачів на альтернативних джерелах енергії, тоді як мешканці багатоквартирних будинків зосереджуються на придбанні павербанків і зарядних станцій.

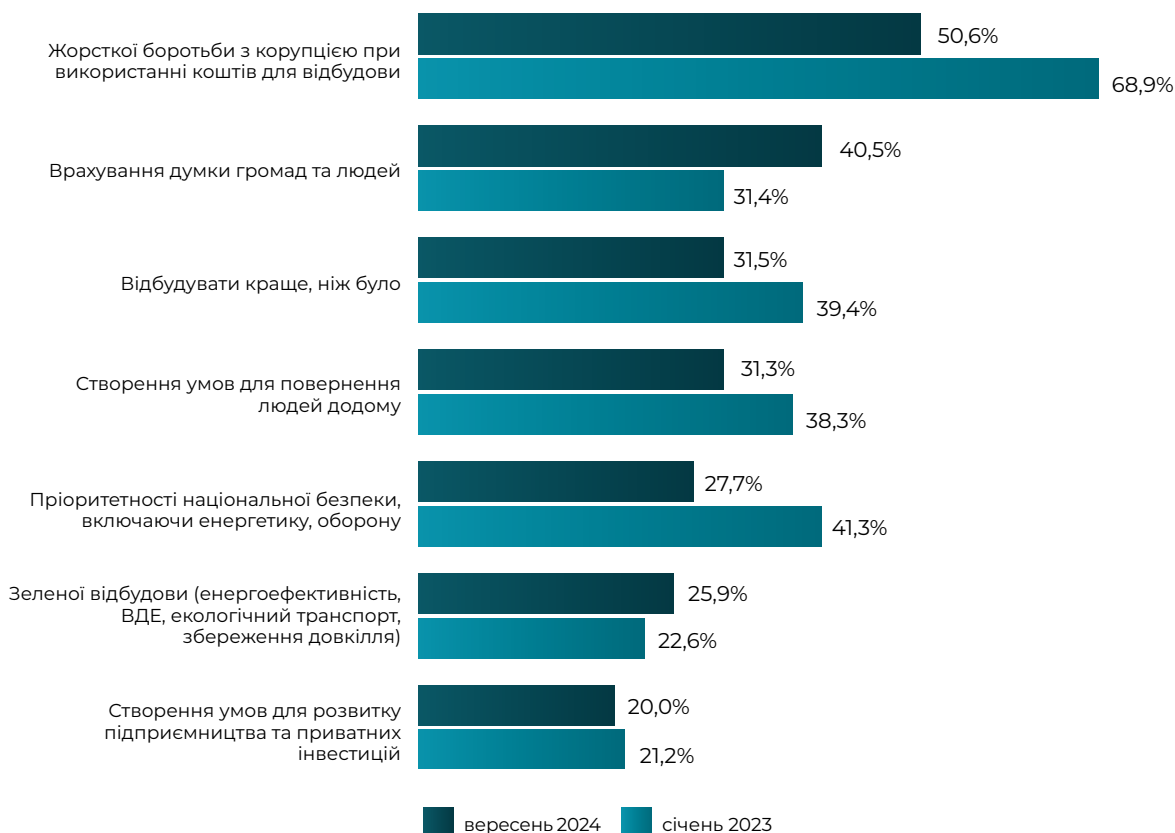
РОЗДІЛ III

Повоєнне відновлення
та євроінтеграція

3.1 Принципи та пріоритети повоєнного відновлення на думку українців

Боротьба з корупцією залишається основним пріоритетом повоєнного відновлення для українців: 50,6% надають цьому найбільшу вагу.

На яких принципах повинно відбуватись повоєнне відновлення України?

Водночас, у порівнянні з початком року цей показник значно знизився (з 68,9% до 50,6%). Натомість, зросла важливість врахування думки громад та людей з 31,4% до 40,5%.

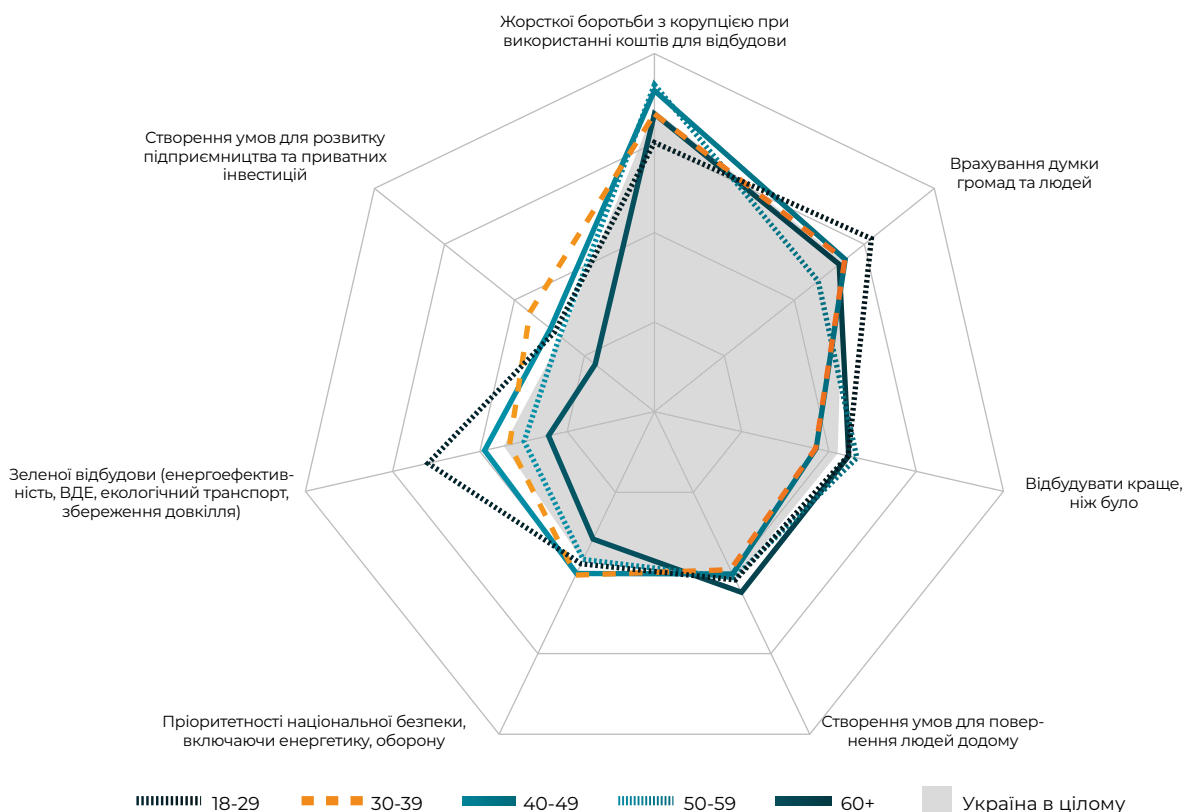
Третина мешканців України підтримує відбудову на засадах «краще, ніж було», створення умов для повернення людей та національної безпеки.

Зелена відбудова та створення умов для розвитку підприємництва в цілому не є важливим пріорите-

том для мешканців України. Тим не менше, спостерігаються значні вікові відмінності: 38,9% молоді віком від 18 до 29 років підтримують зелену відбудову, натомість серед людей похилого віку (60+) таких лише 18,2%.

Попри певні (інколи значні) відмінності за віком, регіоном, освітою та доходом в цілому бачення засад повоєнного відновлення є спільним для усіх мешканців України.

На яких принципах повинно відбуватись повоєнне відновлення України?

Відбудова міст і житла, на думку респондентів, має здійснюватися на засадах безпеки, енергоефек-

тивності та екологічності. Швидкість відбудови та її вартість є менш важливими для мешканців України.

Як має відбуватися відбудова зруйнованих міст та житла?

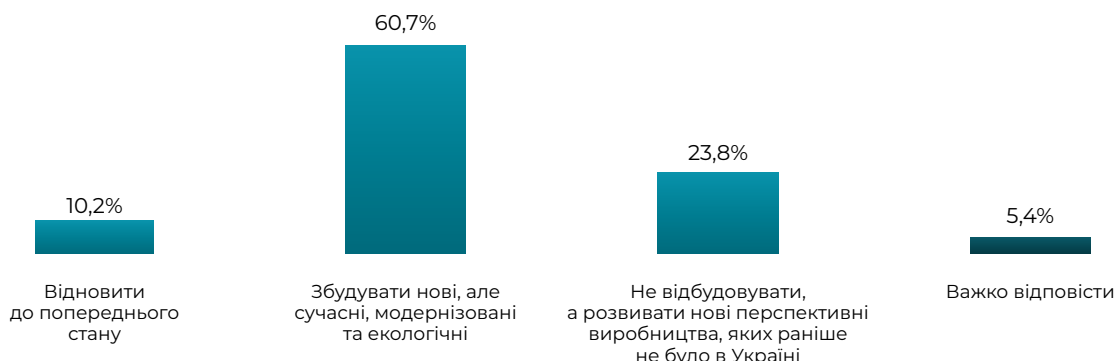

Цікаво, що візуальна привабливість та естетичність відбудови міст є найбільш важливою для киян (10,9% мешканців Києва проти 6,1% загалом по Україні).

Спостерігаються певні вікові відмінності: люди похилого віку (60+) частіше обирають «дешево» (18,3%) і «швидко» (30,8%) та рідше «енергоефективно та екологічно» (45,9%). Натомість, безпека та екологічність є однозначними пріоритетами молоді (66,5% та 60,7% для молоді 18-29 років).

Мешканці України не підтримують відбудову підприємств до попереднього стану (такий підхід до відбудови зруйнованих підприємств підтримує лише 10,2% респондентів). Натомість, більшість респондентів вважає, що слід збудувати нові, але сучасні, модернізовані та екологічні підприємства (60,7%).

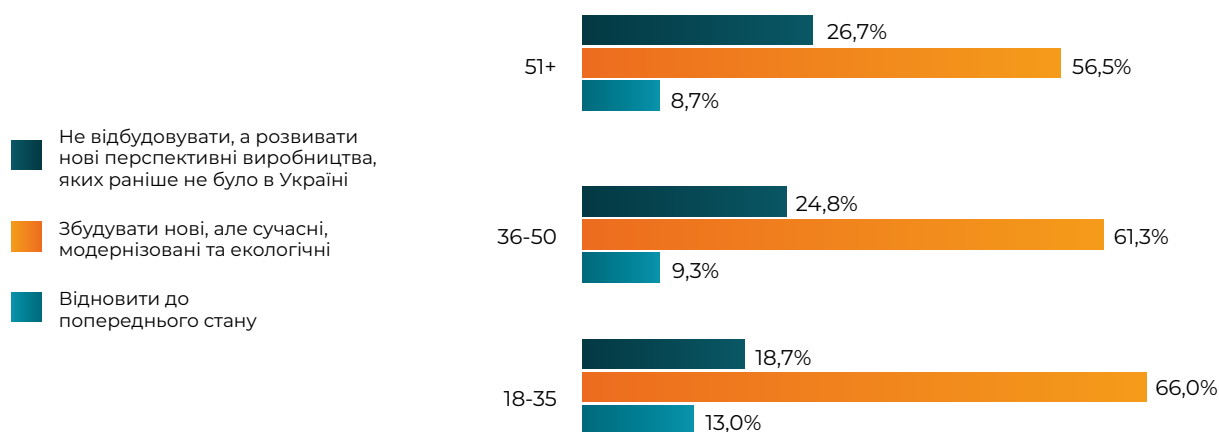
На яких засадах має відбуватись відбудова зруйнованих великих промислових підприємств? (вся Україна)

Цікаво, що з віком зростає частка людей, які вважають, що варто не відбудовувати зруйновані,

а розвивати нові перспективні виробництва, яких раніше не було в Україні.

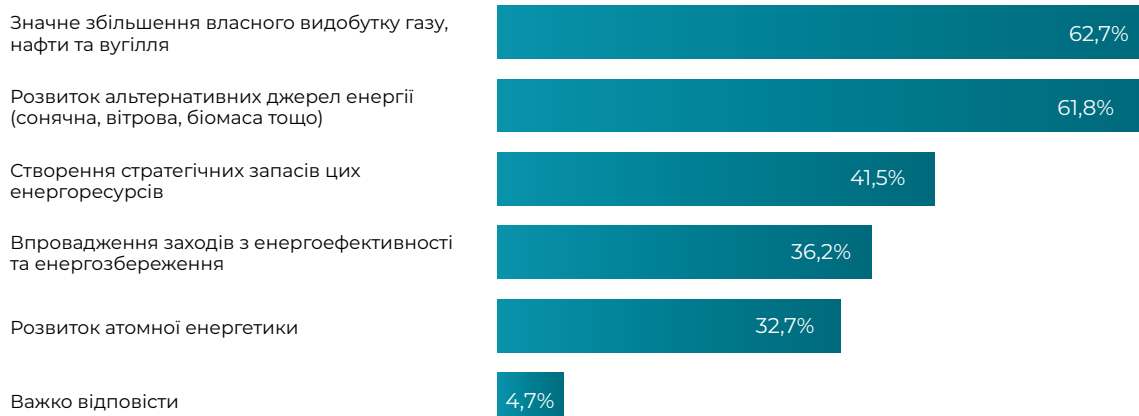
На яких засадах має відбуватись відбудова зруйнованих великих промислових підприємств? (за основними віковими групами)

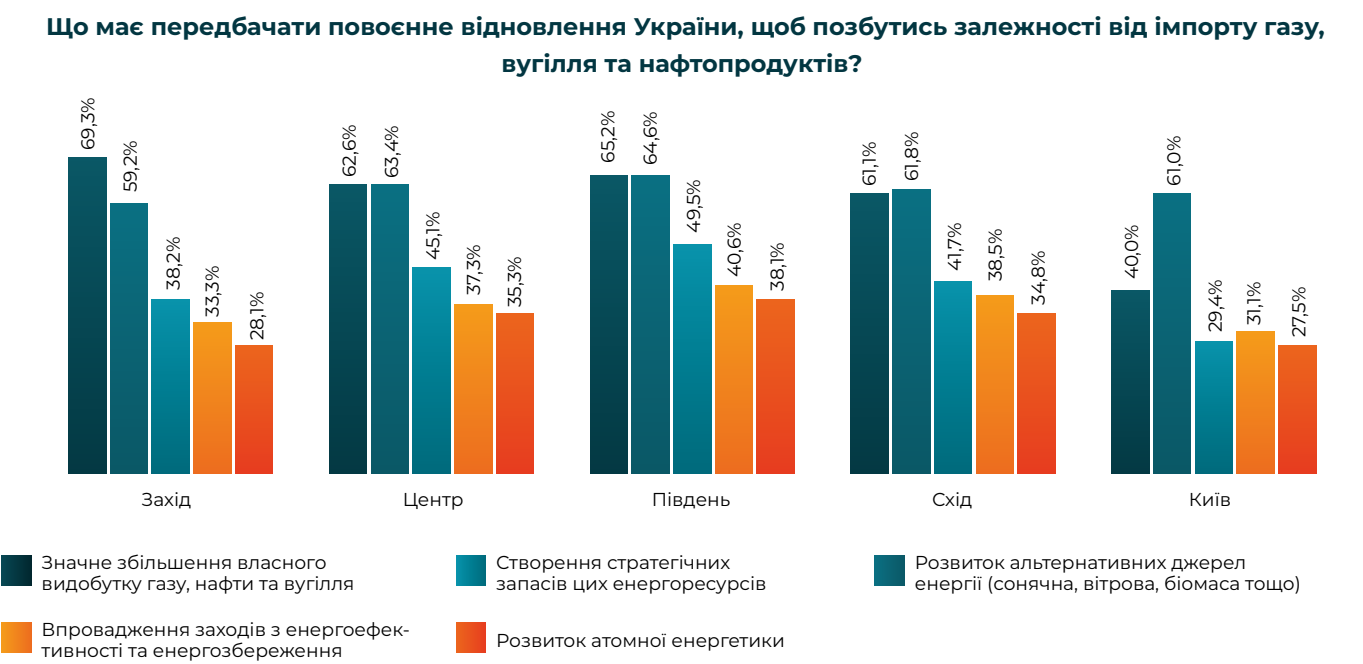
Повоєнний розвиток енергетичного сектору українці бачать як поєднання двох напрямків: (1) збільшення власного видобутку газу, вугілля та нафти (62,7%) та (2) розвиток альтернативних джерел енергії (61,8%).

Розвиток атомної енергетики та заходи з енергоефективності не мають значної підтримки серед респондентів (32,7% та 36,2% відповідно).

Що має передбачати повоєнне відновлення України, щоб позбутись залежності від імпорту газу, вугілля та нафтопродуктів (бензину, дизелю)?

Водночас, спостерігаються значні відмінності за віком, доходом та регіоном проживання. Регіонально різко виділяється місто Київ, де розвиток ВДЕ є одно-значним пріоритетом.

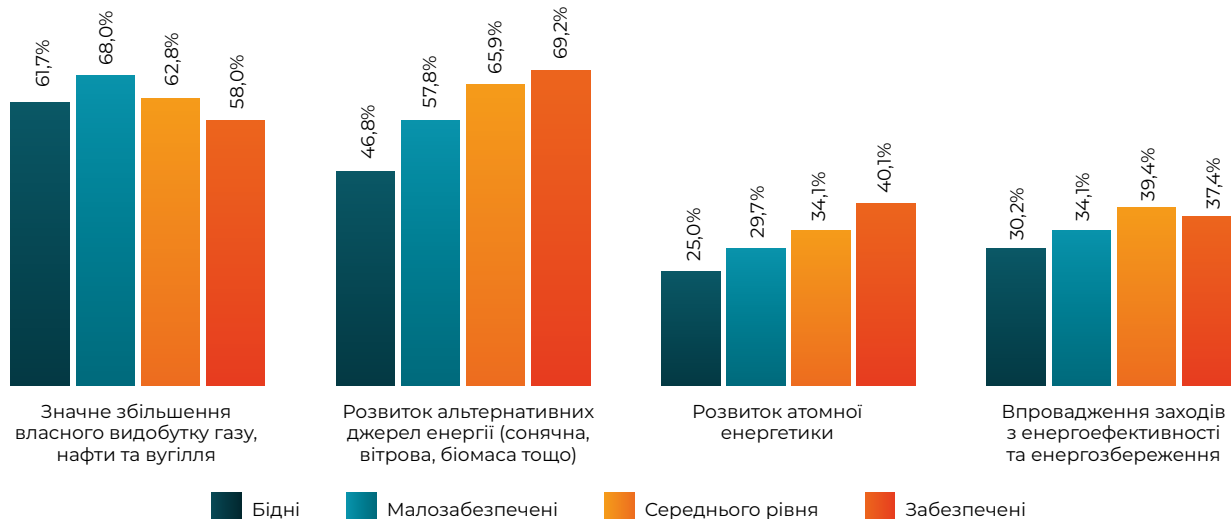

Окрім того, розвиток ВДЕ є важливішим для молоді, натомість старше покоління схильне покладатись на викопне паливо.

Що має передбачати повоєнне відновлення України, щоб позбутись залежності від імпорту газу, вугілля та нафтопродуктів (бензину, дизелю)?	18-29	30-39	40-49	50-59	60+	Україна в цілому
Значне збільшення власного видобутку газу, нафти та вугілля	57,7%	58,1%	60,2%	63,0%	70,6%	62,7%
Розвиток альтернативних джерел енергії (сонячна, вітрова, біомаса тощо)	67,2%	63,5%	66,6%	59,7%	55,1%	61,8%
Розвиток атомної енергетики	34,2%	32,5%	35,5%	32,5%	30,1%	32,7%
Впровадження заходів з енергоефективності та енергозбереження	35,0%	35,4%	39,4%	39,0%	33,8%	36,2%
Створення стратегічних запасів цих енергоресурсів	43,0%	40,9%	39,0%	42,3%	42,1%	41,5%
Важко відповісти	3,6%	3,1%	4,6%	4,8%	6,7%	4,7%

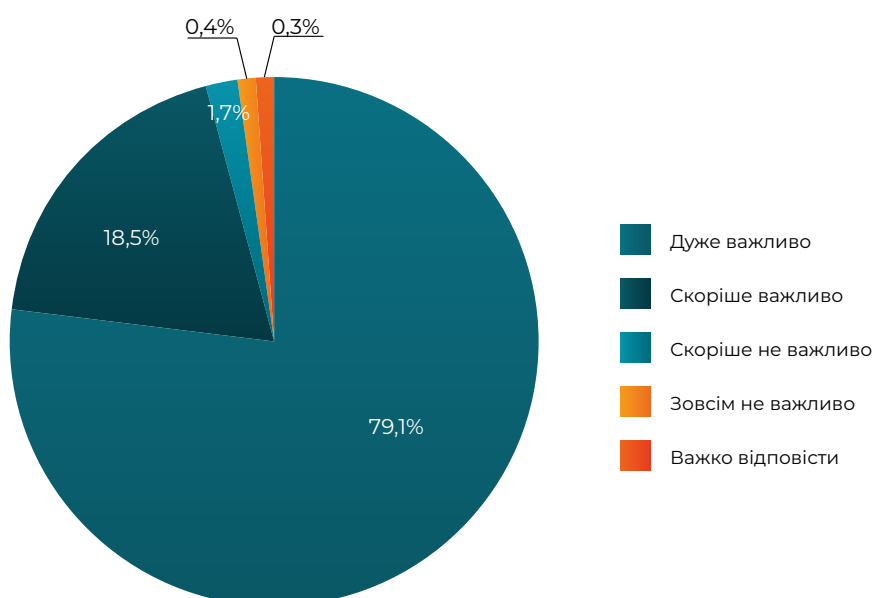
Із зростанням доходу респондентів суттєво зростає підтримка альтернативної та атомної енергетики.

Що має передбачати повоєнне відновлення України, щоб позбутись залежності від імпорту газу, вугілля та нафтопродуктів? (за доходом)

Відновлення природи (лісів, заповідників) є важливим напрямком повоєнної відбудови для всіх мешканців України (97,6%). При чому 79,1% респондентів відповіли «дуже важливо» на це запитання.

Наскільки важливим для Вас є відновлення природи, лісів та заповідників як напрямок повоєнної відбудови?

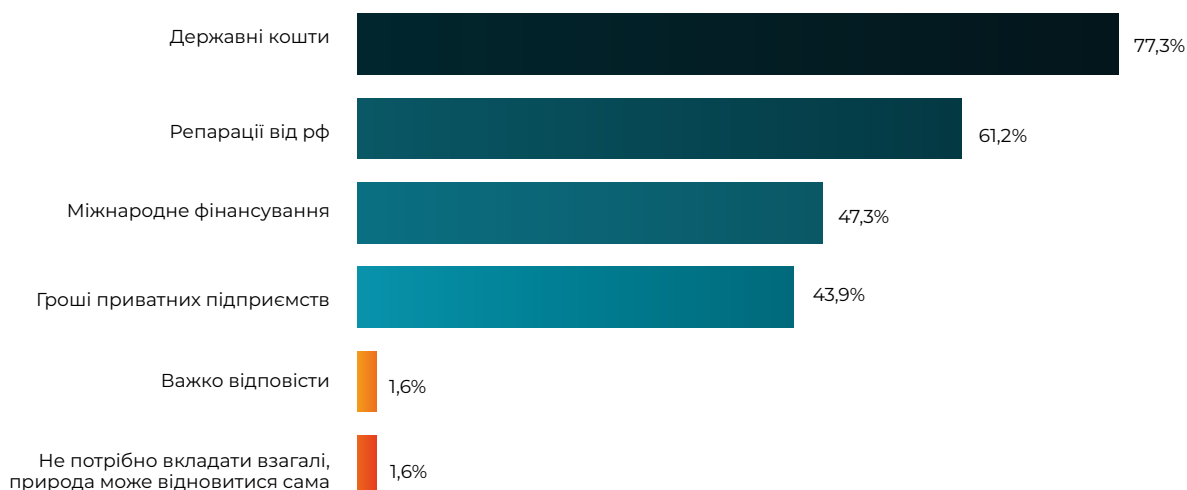
З віком зростає кількість респондентів, для яких відновлення природи є дуже важливим. Так само, жінки частіше дають відповідь «дуже важливо» (82,3% жінок проти 75,2% чоловіків).

Важливість відновлення природи, лісів та заповідників як напрямок повоєнної відбудови (за віковими групами)

Основними джерелами фінансування відновлення природи українці бачать державні кошти (77,3%) та репарації від РФ (61,2%). Це свідчить про те, що мешканці України підтримують витрачання державних коштів на відновлення природи, лісів та заповідників.

Які саме ресурси мають вкладатися у відновлення природи?

Руйнування Каховської ГЕС – приклад складного, комплексного питання в контексті відновлення. Ставлення респондентів до цього питання може бути показовим для великих, суспільно важливих проєктів.

В цілому, респонденти найбільше підтримують обережний підхід до відбудови Каховської ГЕС: рішення щодо відбудови слід прийняти лише після проведення комплексної оцінки потреб регіону, включно з водопостачанням. Цей варіант підтримує 40,8% громадян і він однозначно є пріоритетним.

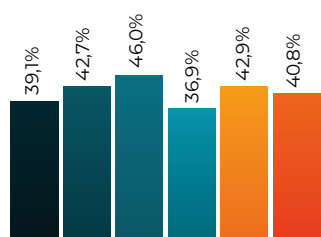
Окрім того, чверть респондентів вважає, що відновлювати Каховську ГЕС необхідно негайно для відновлення водопостачання в регіоні (26,1%). Натомість,

лише 11,3% респондентів підтримують відновлення Каховської ГЕС як джерела виробництва електроенергії. Це свідчить про те, що енергетичні потреби не є важливим чинником, що впливає на думку громадян. Водопостачання (вочевидь, як соціальний фактор) є більш важливим.

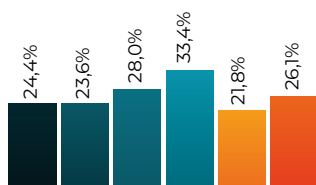
Спостерігаються певні регіональні відмінності, у першу чергу щодо частки респондентів, які підтримують зважений підхід до відновлення.

Незначна частка мешканців України підтримує варіант відмови від відбудови Каховської ГЕС для можливості відновлення екосистеми Дніпра (13,2%).

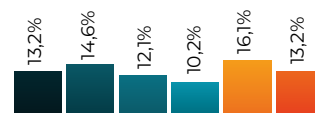
6 червня 2023 року росія зруйнувала греблю Каховської ГЕС. На Вашу думку:

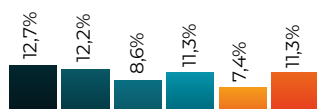
Рішення щодо відбудови можна прийняти лише після проведення комплексної оцінки потреб регіону, включно з водопостачанням

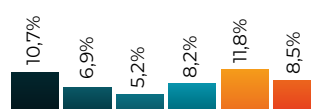
Каховську ГЕС потрібно відбудувати якомога швидше для забезпечення водопостачання регіону

Каховську ГЕС не потрібно відбудовувати, треба дати можливість екосистемі Дніпра відновитись

Каховську ГЕС потрібно відбудувати якомога швидше для збільшення виробництва електроенергії

Важко відповісти

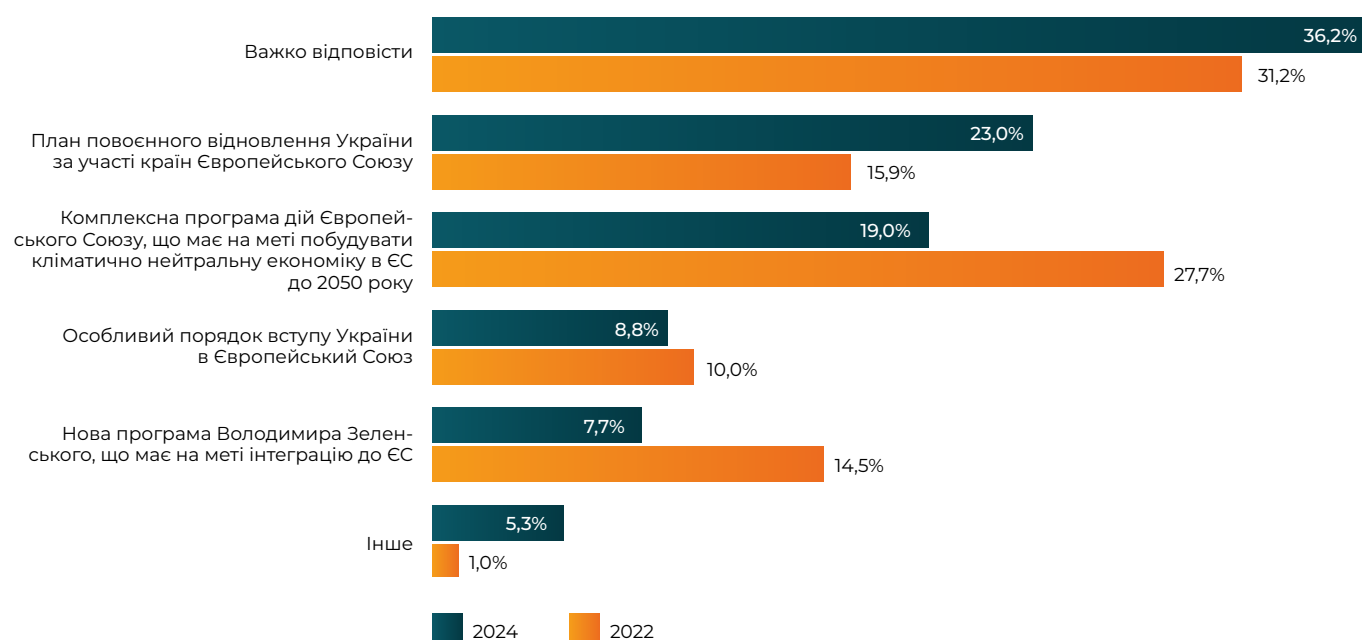
Захід Центр Південь Схід Київ Україна в цілому

3.2 Обізнаність українців про стан та вигоди євроінтеграції

У порівнянні з 2022 роком різко знизилась поінформованість мешканців України про Європейський зелений курс (стратегію розвитку ЄС, яку впроваджувала Європейська Комісія у 2019-2024 роках): третина українців вагається з відповіддю. Натомість,

лише 19% знають, що таке Європейський зелений курс. Найбільше поінформована молодь віком 18-29 років та забезпечені громадяни: 27,6% молоді та 27,4% забезпечених обрали правильну відповідь. Це дуже високий показник, на нашу думку.

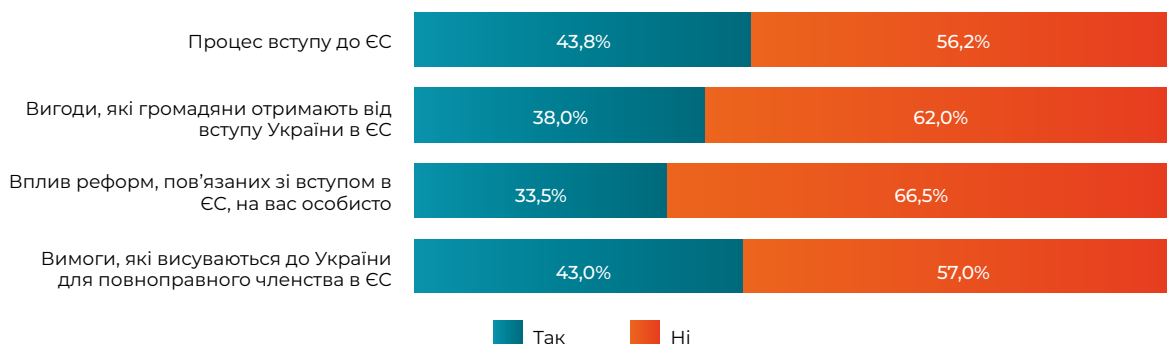
Європейський зелений курс – це...

Мешканці України низько поінформовані з питань вступу до ЄС. Найбільше бракує інформації про вплив на них реформ та вигоди, які вони отримають від вступу (66,5% та 62,0% відповідно не мають

достатньої інформації). У порівнянні з попереднім опитуванням (грудень 2023-січень 2024) обидва ці показники погіршились.

Україна отримала статус кандидата в члени ЄС. На Вашу думку, чи достатньо Ви отримуєте інформації про...

Різно погіршилась поінформованість респондентів щодо процесу вступу до ЄС загалом: якщо на початку 2024 року 60% ствердно відповіли, що отримують достатньо інформації, то у вересні 2024 року таких було лише 43,8% респондентів. Це може бути пов'язано із складністю та багатоетапністю процесу набуття членства, що відповідно може ускладнювати донесення інформації до громадян. Низька поінформованість громадян може у майбутньому сприяти російським та антиєвропейським інформаційним кампаніям.

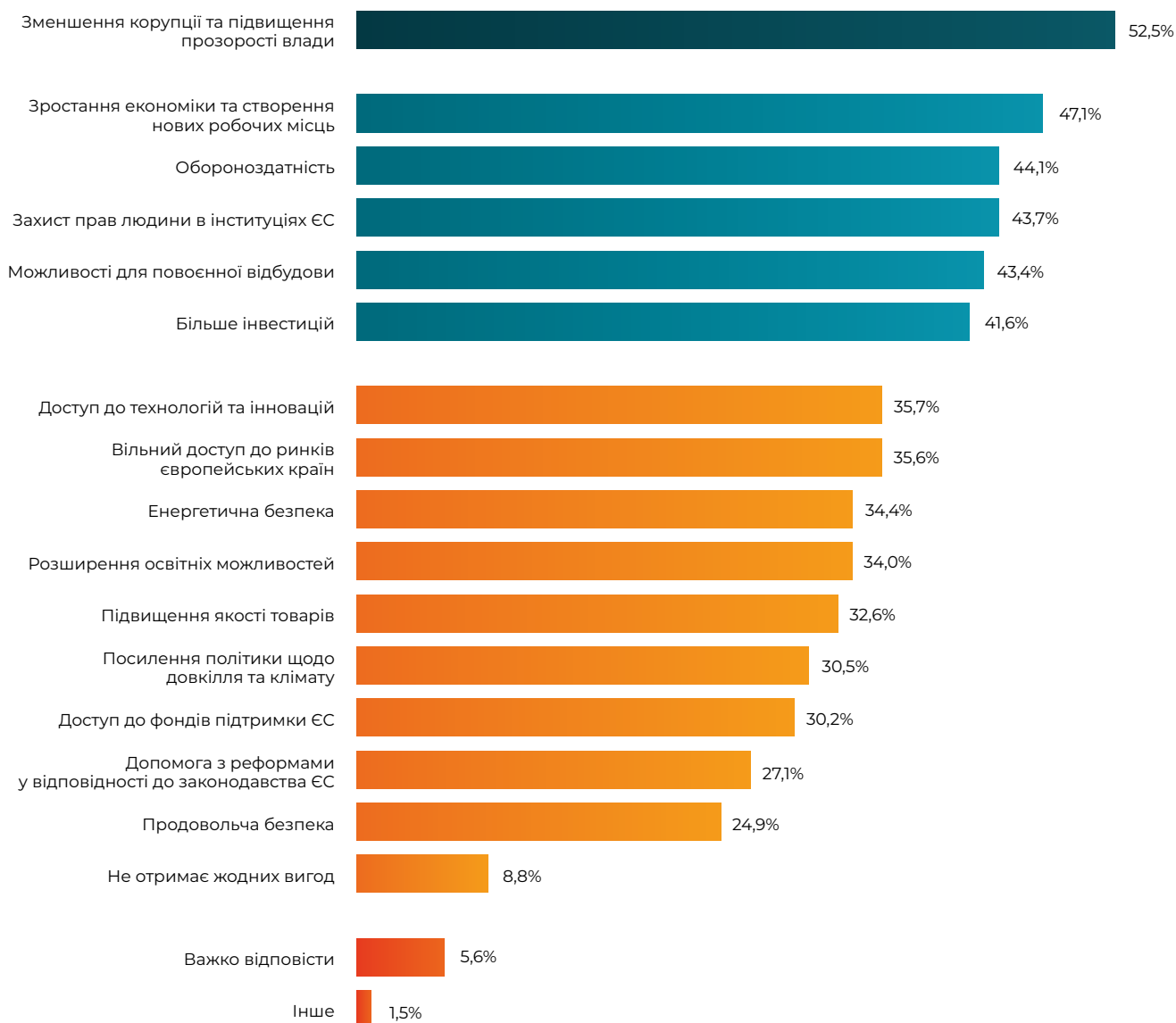
В цілому, мешканці столиці та молодь відчують себе більш поінформованими з питань вступу до ЄС.

На думку мешканців основною вигодою від вступу

до ЄС для України буде зменшення корупції та підвищення прозорості влади (52,5%). Спостерігається значне зростання цього показника у порівнянні з 2022 роком: тоді він опинився на другому місці з часткою 35,4%. Ймовірно, таке різке зростання пов'язане із гучними антикорупційними справами у 2024 році. Цей показник є першим вибором респондентів незалежно від віку, статі чи доходу. З регіональної точки зору єдиним винятком є Південь, де зростання економіки вважається основною вигодою від вступу до ЄС (43,4%).

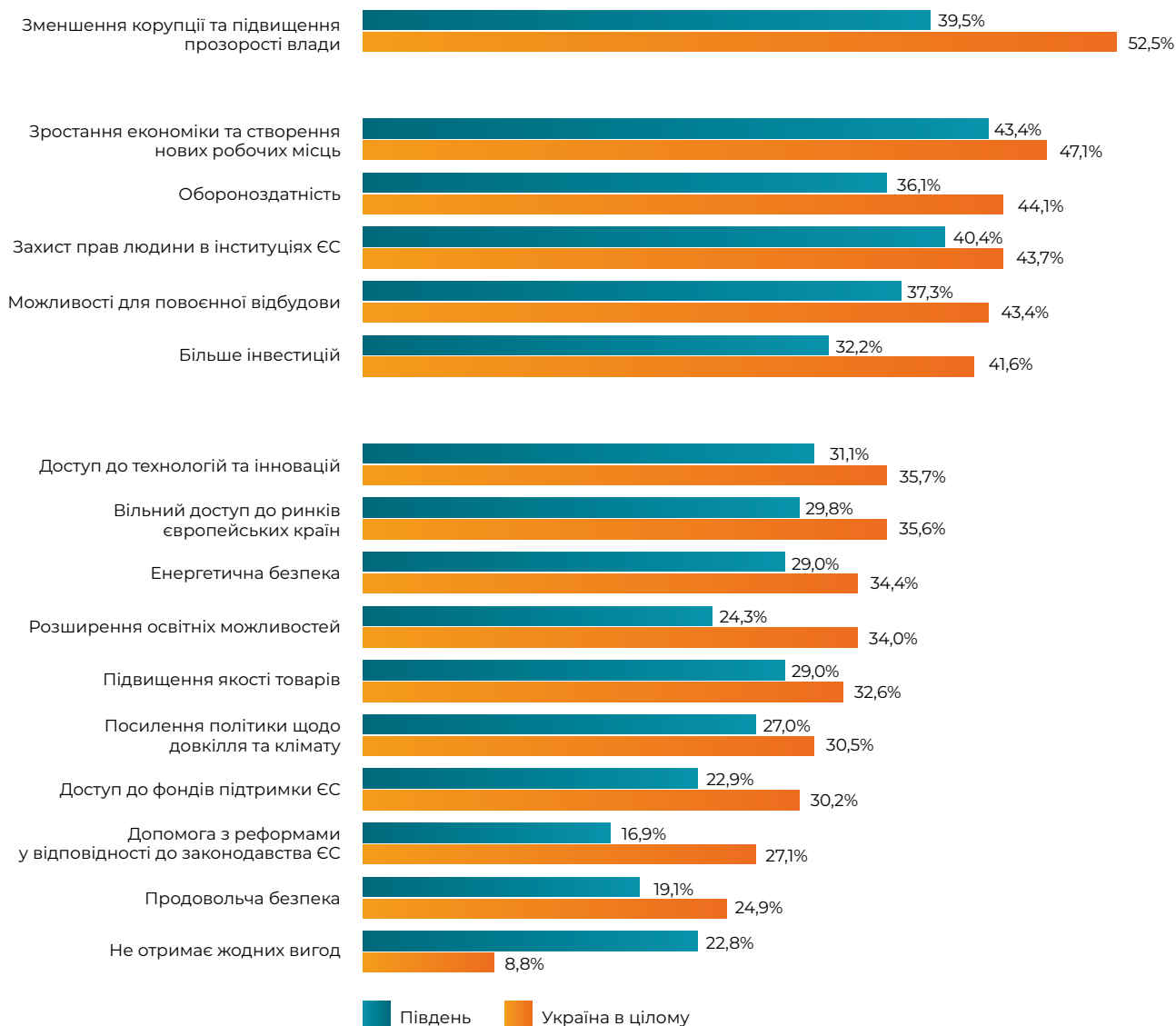
Інші важливі вигоди включають зростання економіки (47,1%), обороноздатність (44,1%), захист прав людини (43,7%), можливості для повоєнної відбудови (43,4%) та інвестиції (41,6%).

Які, на Вашу думку, основні вигоди отримає Україна від членства в ЄС?

Спостерігаються значні регіональні відмінності. Особливо вражає позиція 22,8% мешканців Півдня, які вважають, що жодних вигод від вступу до ЄС Україна не отримає (середнє в Україні – 8,8%). В цілому, мешканці Півдня бачать набагато менше вигод від вступу до ЄС у порівнянні з рештою регіонів.

Особливості бачення вигод від вступу до ЄС мешканцями Півдня України

Так само, кожен десятий респондент віком понад 40 років вважає, що жодних вигод від вступу до ЄС Україна не отримає. Подібна ситуація із тими, хто вважає себе бідними – 15,9% не бачить жодних вигод від вступу до ЄС.

Майже половина мешканців України готова нести витрати, пов'язані із посиленням екологічних вимог внаслідок вступу до ЄС (46%). Переважна їх частка (29,4%) готові на це лише після завершення війни. Натомість, 40% не готові до цього. Найменша частка громадян, готових до таких додаткових витрат, - на Півдні (33,6%).

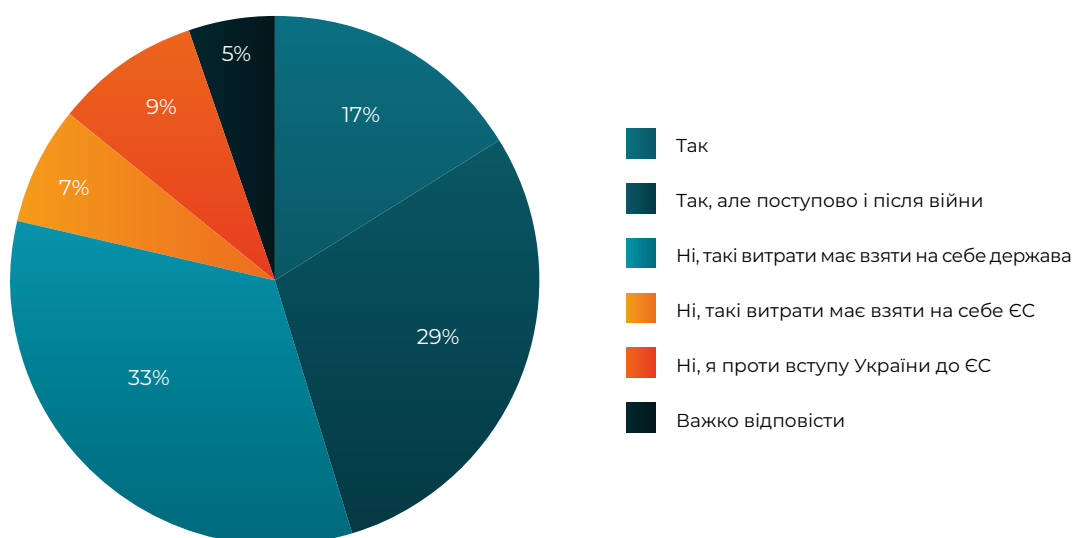
Існує пряма залежність від віку, освіти та доходів респондентів. Молодші виявляють більше готовності,

у порівнянні із старшими. Так само, заможніші громадяни набагато більше готові до таких витрат (60,1% забезпечених проти 26,0% бідних). Респонденти з початковою освітою також демонструють низьку готовність: 6,1% готові повністю і 20,0% лише після війни.

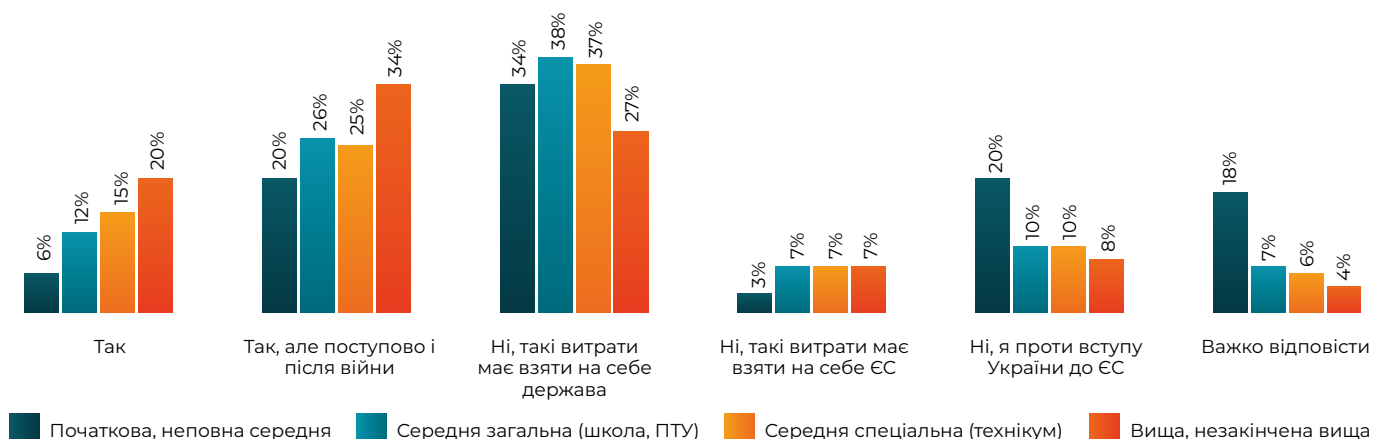
16% бідних та 20,0% респондентів з початковою освітою проти вступу до ЄС.

На цьому прикладі можна зробити висновок, що мешканці очікують, що частину їх особистих витрат, які пов'язані із вступом до ЄС, має взяти на себе держава або ЄС. Необхідні значні зусилля для посилення поінформованості людей, які не мають вищої освіти та з низькими доходами.

Для вступу в ЄС Україна має запровадити сучасні, екологічно безпечні стандарти управління побутовими відходами. Чи готові ви нести додаткові витрати (через збільшення тарифів у 2-3 рази на вивезення сміття) заради вступу до ЄС?

Для вступу в ЄС Україна має запровадити сучасні, екологічно безпечні стандарти управління побутовими відходами. Чи готові ви нести додаткові витрати (через збільшення тарифів у 2-3 рази на вивезення сміття) заради вступу до ЄС?

**Європейське майбутнє України:
довкілля, енергетика та повоєнна відбудова очима громадян**

**Аналітична записка
Листопад 2024**